

AYRIMCILIKLA MÜCADELEDE
YÖRÜNGE

Sayı 3 / Aralık 2019

Fotoğraf Betimleme: Beton bloklardan oluşan labirent.

DOSYA:
AYRIMCILIK

Engelliler Konfederasyonu'nun Süreli Yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

Dergi Editörü: Birsen Kaya / Tasarım: Piudesignads

03
AYRIMCILIĞIN
TARİHSEL KÖKLERİ
& ENGELLİLERE
YÖNELİK AYRIMCILIK
TURHAN İÇLİ

10
AYRIMCILIĞI,
YOKSULLUĞUN
KADINLAŞMASI
ÜZERİNDEN
ANLAMAK
GÜLSÜM ÇAMUR

20
POZİTİF BİR
YAŞAMA
NEGATİF
YAKLAŞMA!
CANSU YUMUŞAK

25
İNSAN HAKLARI
İHLALLERİNİN
TEMELİ: AYRIMCILIK
OSMAN İŞÇİ

29
SOSYAL ADALET VE
AYRIMCILIK
ALPKAN BİRELMA

34
DAYANIŞMA MI,
AYRIŞMA MI?
ŞULE SEPİN İÇLİ

37
ULUSAL VE ULUSLARARASI
HUKUK BAĞLAMINDA
AYRIMCILIK
AYŞE SARI

43
LGBTİ+'LARA YÖNELİK
AYRIMCILIĞA BİR GİRİŞ
DENEMESİ
REMZİ ALTUNPOLAT

47
AYIN HABERLERİ

NE DEN YÖRÜNGE?

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Toplumun büyük çoğunluğu farklı nedenlerle ve değişik biçimlerde ayrımcılığa tabi tutuluyor, dışlanıyor, ötekileştiriliyor. Irka, etnik kökene, cinsiyete, cinsel yönelime, dinsel inanışa, siyasal görüşe, yaşa ve engelliliğe dayalı önyargılı tutum ve davranışlarla her gün yüz yüze geliyoruz.

Ayrımcılık zaman ve mekan tanımıyor; insanlık tarihi boyunca çeşitli biçimlerde yaşandığı gibi bugün de toplumlarda olanca yakıcılığıyla varlığını sürdürüyor; kadınlara karşı şiddet, azınlıklara karşı saldırı, eşcinsellere karşı linç veya engellilere karşı dışlama olarak karşımıza çıkıyor.

Peki, ayrımcılığa maruz kalmak bir yazgı mı? Hayır, ayrımcılık tarihsel bir gerçeklik sadece. Bütün tarihsel gerçekler gibi bir başı, bir sonu var. Onun nedenlerini anlar ve ortadan kaldırılmasının koşullarını doğru saptarsak onu yaşamımızdan silebilir, insanların barış içerisinde, eşit, özgür ve bağımsız yaşayacakları bir dünyayı yaratabiliriz. İşte, “Ayrımcılıkla Mücadelede YÖRÜNGE” dergisi, bu dünyanın yaratılması çabalarına engellilerden mütevazı bir katkı sunmak için yola çıkıyor.

Engelliler Konfederasyonu olarak, bir yandan engelli haklarının savunulması ve geliştirilmesi için mücadele ederken, diğer yandan tarihin en eski ve en yaygın ayrımcılığa uğrayan kesimi olarak engelliliğe dayalı ayrımcılığa karşı mücadele veriyoruz. Biliyoruz ki ayrımcılığın bütün türleri ortadan kalkarsa, her bir yurttaş bütün haklardan eşit olarak yararlanabilirse engellilik de bir sorun olmaktan çıkar, engellilik bireyin sadece biyolojik bir özelliği, toplumsal çeşitliliğin bir rengi olarak kalır. Bu nedenle başlıca görevimiz ayrımcılıkla mücadeledir.

Ayrımcılıkla Mücadelede YÖRÜNGE dergisi, bu mücadelenin bir aracı olmayı amaçlıyor. Dergimiz sadece engelliliğe dayalı ayrımcılığa değil, ihmal edilmiş tüm kesimlere yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik çabaya da sayfalarında yer açıyor. Çünkü toplum bir bütün ve engelliler de toplumun bir parçası. O halde, o ünlü deyişle, “ya hep beraber ya hiçbirimiz.” Yazacağız, çizeceğiz, tartışacağız, düşüneceğiz, üreteceğiz... YÖRÜNGE yeni adresimiz.

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Engellilere karşı toplumun olumsuz değer yargıları, ta ilkel topluluklarda ortaya çıkmaya başlamış; toplum engelli hep kendi günahının bir kefareti veya gazaba gelen tanrıların bir cezası, kendi yarattığı maddi değerleri, hiçbir katkı sunmaksızın sömürüp tüketen, bu yüzden kendisini daha da yoksullaştıran asalak olarak görmüştür. Ondan kurtulmak istemiş, o günkü kurtuluşun tek yolu onu dışlamak veya yok etmek olduğundan vicdanı kanayarak da olsa, onu bir biçimde öldürmüştür.

Fotoğraf Betimleme: Tekerlekli sandalyede biri, yanında ona eşlik eden biri, biraz ileride sınır telleri

İnsanlık ölçüğünde yürürlükte olan, tarihin en eski ve en yaygın değer yargısı ve davranışdır ayrımcılık. Çeşitli türleriyle ve boyutlarıyla binlerce yıldan beri süregelmektedir. Coğrafi ayrımcılık, cins ayrımcılığı, sınıfsal ayrımcılık, ırk ayrımcılığı, azınlıkta olan toplumsal kümeler ve kategorilere karşı yöneltilen ayrımcılık türleri... Bu zincir böylece uzayıp gider. Peki, nedir tarihsel ve toplumsal nedenleri ayrımcılığın?

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Öyle sanıyorum ki, başlangıçta, beslenme kaynaklarının sınırlılığı yol açmıştır ayrımcı uygulamalara ve değer yargılarına. İlkel atalarımız, klan adını verdiğimiz küçük kandaş topluluklar halinde yaşamaktaydılar. Bilgi ve teknik bakımından o günkü gelişmişlik düzeyinde, klan üyelerinin karnını doyurmak ve klanı ayakta tutmak için olağanüstü bir çaba harcanması gerekmektedir.

Bu yüzden her klan, sahip olduğu yaşam alanını korumak ve genişletmek uğruna, diğer klanlarla savaşmak ya da her an savaşa hazır olmak zorundaydı. Aksi halde yok olup giderdi. Çünkü etrafı, kendisini bir gece baskınıyla yaşamdan silecek düşman klanlarla çevriliydi. Her klan, zorunlu olarak diğerinin düşmanıydı. Klan, bir bütün olarak aynı toteme tapınan üyeleriyle birlikte “biz”i, diğer klanlar ise, “ötekiler”i temsil etmekteydi. “Biz” korunmak, “ötekiler” ise yok edilmek ya da etkisiz kılınmak durumundaydı.

Savaşın yıkıcılığı ve insan soyunun devamını tehlikeye sokması karşısında zamanla klanlar birleşerek kabile, kabileler federasyon ya da konfederasyon oldular. Fakat sorunun özü değişmedi. Yaşam alanını genişletmek için savaşlar, daha büyük boyutlar kazanarak devam etti. Çünkü savaş, ilkel topluluk için zorunlu bir yaşam biçimi ve bir üretici güç niteliğindedi. Onun “ötekiler”i kendisinden ayırmak ve ona göre davranmaktan başka bir seçeneği yoktu. İnanışlar, gelenekler, görenekler, değer yargıları... Her şey, ona göre biçimlenmişti.

19. yüzyılda yaşamış olan Amerikalı antropolog Morgan, Ancient Society (Eski Toplum) adlı yapıtında uygarlık ya da tarih öncesi toplulukları, Vahşet ve Barbarlık olmak üzere iki ana döneme ayırmaktadır. Barbarlık Dönemini ise, üç evreye ayırarak incelemektedir. Bunlar, Aşağı Barbarlık, Orta Barbarlık ve Yukarı Barbarlık evreleridir.

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Ayrımcılığın kısa tarihi

Aşağı Barbarlık evresinde yaşayan topluluklar, avcılık ve toplayıcılık ile geçinmekte; sopa, ok, yay ve mızrak gibi ilkel araçlar kullanmaktaydılar. Aynı toteme tapınan topluluk, ortaklaşa elde ettiği ürünleri, yine ortaklaşa olarak tüketmekteydi. Bu düzeyde ne kadın-erkek arasında, ne de topluluğun diğer üyeleri arasında henüz toplumsal bir farklılaşma söz konusuydu. Çünkü topluluğun ekonomik düzeyi, bir artık ürün elde etmeye ve dolayısıyla biriktirmeye olanak vermemekteydi. Bu toplulukta, iş bölümü de gelişmemişti. Sadece kadın ve erkek cinsi arasında, zorunluluktan kaynaklanan basit bir iş bölümü vardı. Erkek, ağırlıklı avcılık ve toplayıcılık işlerinde, kadın ise, doğurganlık özelliği nedeniyle ağırlıklı çocuk bakımı ve ev işlerinde yoğunlaşmıştı. Bu aşamada, doğurganlık özelliği kadına, toplumsal bir prestij sağlamaktaydı. Çünkü bu özelliği sayesinde kadın, soyun devamlılığını güvence altına almakta; uzun sürelerle evde kaldığı için aynı zamanda, topluluk üyelerini soğuktan, karanlıktan ve yırtıcı hayvanların saldırılarından koruyan, yiyeceklerini çeşitlendirme ve lezzetlendirme olanağı veren ateşi sürdürmekte yani ocağı tütürmekteydi. Bütün bu nedenlerle topluluğun soy ağacı, kadına göre hesaplanmaktaydı. Kadına özel bir konum ve güç kazandırdığı için bu toplumlara anaerkil toplumlar da denilmektedir.

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Yukarda, Aşağı Barbarlık aşamasındaki topluluğun gelişmişlik düzeyinin, günlük geçim kaynaklarını üretmenin dışında bir artı ürün yaratılmasına ve biriktirilmesine olanak vermediğinden söz etmiştik. Bu koşullar altında toplumun, üretmeyen veya savaşmayan, özetle işe yaramayan bireylere tahammül edemeyeceği, son derece anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü bu bireyler, toplumun varlığını tehdit etmekteydiler.

Kimlerdi bunlar? Kuşku yok ki, en başta engelliler ve yaşlılardı. Engelliler ve yaşlılar, bir işe yaramadıkları gibi, toplumun bin bir güçlkle elde ettiği besin maddelerine ortak olmakta; toplumun sırtında bir yük oluşturmaktaydılar. Toplumun bu yükten kurtulması zorunluuydu. Böylece, engellilerin ve yaşlıların toplum dışına itilmeleri veya yok edilmeleri uygulaması ve geleneğiyle yüz yüze gelmekteyiz.

Gerçekten de toplum tarihinde, engellilerin ve yaşlıların ıssız dağ başlarında ölüme terk edildikleri veya bir biçimde öldürdükleri bir dönem yaşanmıştır. Üstelik toplumsal vicdanla bağdaşmadığı için dinsel ya da geleneksel törenlere dönüştürülerek gerçekleştirilmiştir. Bütün inanışlar, gelenekler, görenekler, değer yargıları, bu acımasız gerçeğe göre şekillenmiştir. Bir çocuğun engelli doğması, toplum için bir felakettir. Gazaba gelen tanrıların verdiği bir cezadır. Geleceğe yönelik bir uğursuzluk işaretidir. Üretim sürecinden kopacak denli yaşlanmış birinin, daha ömrü olsa bile, toplum için vadesi dolmuştur. Ölüm artık, en güzel ve en kutsal bir görevdir! Engelli doğan, engeli olan veya yaşlanan birey, “biz”e dâhil iken, birden bire nitelik değiştirerek “öteki” konumuna itilmiştir. O halde onun “katli vaciptir.”

Morgan sınıflamasına göre Orta Barbarlık evresinde yaşayan atalarımız, hayvanların ehlileştirilmesini öğrenmişler, sürü ekonomisi sayesinde toplumsal refah düzeyi bir hayli yükselmiştir. Sürü, toplumun belli başlı ve güvenceli bir ekonomik gücü haline gelmişti. Ne ki, durumu gereği, bundan asıl yararlı çıkan erkekti.

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Çünkü sürüleri uzak otlaklara götüren, aylarca başında kalabilen oydu. Düşman kabilelerin saldırılarına karşı otlakları, sürüyü ve kabileyi koruyan yine oydu. Bu sayede erkek, zamanla kadına göre bir ekonomik ve toplumsal üstünlük elde etmiş, sürülerin mülkiyetine ve kabilenin yönetimine sahip çıkmıştı. Artık soy, erkeğe göre hesap edilmekteydi. Kadın, dört duvar arasına hapsedilmiş, erkeğine çocuk doğuran, onun her türlü ihtiyacını karşılayan bir dişi köleydi artık. “Akıllı kısa”ydı; “eksik etek”ti; “biz”i temsil eden erkek cinsi karşısında “öteki”ydi. Çok geçmeden inançlar, töreler, toplumsal değer yargıları imdada yetişecek ve bu durumu meşrulaştırıp pekiştirecektir. Bu toplum antropolojide, “ataerkil toplum” olarak anılmaktadır.

Kuşku yok ki, kadın cinsi, bu yeni duruma, uslu uslu boyun eğmiş değildir. Anaerkil topluluklar, uzun yıllar boyunca bu yeni ataerkil düzene karşı direnmiş; sürdürülen savaşlarda kadınlar, büyük kahramanlıklar göstermişler, ancak sonunda, yeni üretici güçleri temsil eden erkek egemen düzene yenik düşmüşlerdir. Karadeniz kıyılarımızda yaşadıkları bilinen Amazonlar, işte bu erkek egemen düzene karşı savaşım veren ana erkil toplum üyesidirler. Amazon, Latince memesiz anlamına gelmektedir. Ana erkil toplum kadınları, iyi yay çekebilmek için sağ göğüslerini keserek savaşlarından dolayı bu adı almışlardır.

Kölecilik ve ırk ayrımı

Üretim araçlarının gelişmesi, artık tek bir bireyin kendi karnını doyurmanın ötesinde fazla bir üretim yapma olanağını verdiğinden, Yukarı Barbarlık aşamasında savaş tutsakları öldürülmemekte, köle olarak kullanılmaktadırlar. Böylece toplum efendiler ve köleler biçiminde iki temel sınıfa bölünmeye başlamış; başlangıçta belirli bir süreyle köle olanlar, giderek ömür boyu, daha sonraları da soydan soya geçmek üzere kuşaklar boyu köle olmuşlardır. Kölenin hiçbir hakkı hukuku yoktu. O bir “konuşan alet”ti. Efendinin gönlüne göre her işte kullanılabildikleri gibi, öldürülebilirler ve bu yüzden düzen, efendiden asla hesap soramazdı.

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Dinsel inanışlar, değer sistemleri, gelenekler, görenekler... Her şey bu yeni sınıfsal bölünmeye göre şekillenmeye başlamış; bu durum devlet adı verilen siyasal kurumun tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte, daha sistemli ve güvenceli bir hale dönüşmüştü. Artık sınıfsal bir ayrımcılıktan söz edebilmenin toplumsal ve tarihsel koşulları oluşmuştu. Köleler, plebler, serfler, köylüler, ameleler... Tarih boyunca sırasıyla sınıfsal ayrımcılığa tabi tutulan, aşağılayıcı ve dışlayıcı pek çok olumsuz değer yargılarına ve uygulamalara muhatap olan toplum kesimleri arasında yer almışlardır.

19. yüzyıl boyunca en vahşi ve iğrenç biçimleriyle uygulanan sömürgecilik çerçevesinde Kuzey Amerika'daki büyük plantasyonlarda karın tokluğuna çalıştırılmak üzere insan avcıları tarafından Kara Afrika'nın geniş toprakları üzerindeki yurtlarından hayvanlar gibi avlanıp koparıldı. İnsanlık-dışı koşullarda gemilerle yeni kıtaya taşınan kara derililer, gerek bu kıtada, gerekse beyazların azınlıkta olduğu Güney Afrika'da, tarihin tanıdığı en utanç verici ayrımcılığı olan ırk ayrımcılığına tabi tutulmuşlardır. Irk ayrımcılığı uygulamaları, sözüm ona "insan hakları çağı" olarak da anılan 20. yüzyıl boyunca da sürmüştür.

Engellilere karşı ayrımcılık

Tarihin en eski çağlarından beri ayrımcılığa tabi tutulan toplumsal kesimlerden biri de engellilerdir. Yazımızın başlangıcında da belirttiğimiz gibi, engellilere karşı toplumun olumsuz değer yargıları, ta ilkel topluluklarda ortaya çıkmaya başlamış; toplum engelli hep kendi günahının bir kefareti veya gazaba gelen tanrıların bir cezası, kendi yarattığı maddi değerleri, hiçbir katkı sunmaksızın sömürüp tüketen, bu yüzden kendisini daha da yoksullaştıran asalak olarak görmüştür. Ondandır kurtulmak istemiş, o günkü kurtuluşun tek yolu onu dışlamak veya yok etmek olduğundan vicdanı kanayarak da olsa, onu bir biçimde öldürmüştür. Bu çelişik duygular, uzun bir tarih süreci boyunca toplumun bilinç-altına yerleşmiş ve kökleşmiştir.

AYRIMCILIĞIN TARİHSEL KÖKLERİ & ENGELLİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK

Turhan İÇLİ, Engelliler Konfederasyonu Başkanı

Adeta toplum, engellilerin aynasında kendi encamını ve geleceğini seyretmekte, bu görüntülerden ürkmekte; bu aynada, kendi ihmalinin ve hatalarının yansımaları da görmekte; bu hatalarıyla bir türlü yüzleşmemektedir. Özetle toplum, kendi kendisinden uzaklaşmak istemekte veya günahlarının kefareti bir nebze de olsa ödeyerek vicdanını susturmaya çalışmaktadır. Böylece, engellileri görmezden gelmekte ya da sadaka veya himaye yoluyla görevini yaptığını var saymaktadır. Bu iki tutumun özü de gelip, en acımasız ve ikiyüzlü bir ayrımcılığa dayanmaktadır. Öyle ki, ayrımcı değer yargıları ve uygulamalar, hiç beklenmedik bir zamanda ve hiç beklenmeyen kişilerden, onların tarihin ta derinliklerinden sürüp getirdikleri karanlık alt bilinçlerinden fırlayıp çıkmaktadır.

O nedenle, Danıştay'daki öğretmenlik duruşmasında Milli Eğitim Bakanlığı baş hukuk müşavirinin yargıçların vicdanına seslenerek, "Siz olsanız çocuklarınızı kör bir öğretmene teslim eder misiniz?" sorusunda, Sanir Lisesi'ne felsefe öğretmeni olarak atanan görme engelli İbrahim Er aleyhinde bazı velilerin kampanya açmalarında, aydın bir sanatçı olarak tanıdığımız Sn. Prof. Dr. Can Etili'nin Ceyda'yı konservatuara kayıt yapmayışında şaşılacak fazla bir şey yoktur.

Bu yüzden, engellilere karşı ayrımcılığın, basit önlemlerle, yasal düzenlemelerle, kısa bir sürede ortadan kaldırılabileceğini sanmak, büyük bir yanılgıdır. Sorunun temelli çözümü, önce ayrımcılığın toplum içindeki ekonomik temellerinin ortadan kaldırılmasıyla, yani engellilerin, toplumsal yaşamın ve üretim sürecinin etkin bir parçası haline getirilmeleriyle, sonra da, toplumun tüm gözeneklerine dek işleyecek bir eğitim ve aydınlanma süreciyle, toplumsal köklü bir devrimci dönüşümle olanaklıdır.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹ Gülsüm ÇAMUR²

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ile yoksulluğun anlam ve yoğunluğunun kadın ve erkek açısından farklı yaşandığı anlatılmak istenmektedir. Bu yaklaşım ile yoksulluğu oluşturan süreçlerin erkek ve kadın nüfus grubunu farklı şekillerde ve derecelerde etkilediği düşünülmektedir.

Yoksulluk en yalın tanımlamayla “ortalama gelire sahip kişiye göre daha az gıda, ısınma ve giyim harcaması yapmak” olarak tanımlanmaktadır. Dünya Bankası yoksulluğu “en düşük yaşama standardına ulaşamama” olarak değerlendirmektedir. Bauman’a göre yoksulluk; “normal yaşam” olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma demektir. ‘İstenilen düzeyde olmama’ demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda ‘mutlu bir yaşam’ı ifade eden tüm imkanlardan yoksun bırakılmak, ‘hayatın sunmak zorunda olduğu’nu almamak anlamına da gelir.

Genel olarak incelendiğinde; parçalanmış aileler ve özellikle kadının hane reisi olduğu aileler ve bu ailelerdeki çocuklar, yoksullar arasında ilk sırayı almaktadır. 15 yaş altı yoksul çocuklar % 21 oranıyla en büyük gruptur. Ayrıca ileri yaşta olan yaşlıların yoksullar içinde oranı oldukça yüksektir. Emeklilikle azalan gelir ve ilerleyen yaşla birlikte artan sağlık sorunları nedeniyle yaşlı kişiler ekonomik açıdan daha fazla zorluk yaşamaktadır. Bir başka yoksul grup geniş, kalabalık ailelerdir. Kırsal gelişmişlik düzeyinin faklılığından dolayı kırsal kesimde yaşayanlar daha yoksuldur. Mevsimlik işlerde çalışma, tüketim alışkanlıklarının kent yaşamına göre daha basit olması bu kişilerin genel özellikleri arasındadır. Eğitimden yoksun kişilerin yoksul olma ihtimali daha yüksektir. Beceri ve eğitimden yoksun olma bundan dolayı düşük ücretli işlerde çalışma bu kişilerin yoksul olmaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yoksul ve eğitimsiz ana-babalar çocuklarına en iyi bakımı sağlayabilecek bilgilerden yoksun olabilir. Bu da çocuklar arasındaki hastalık ve ölüm riskini artıracak önemli bir unsurdur.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹

Gülsüm ÇAMUR²

Fotoğraf Betimleme: Çöp konteynerini karıştıran bir kadın.

Yoksulluğun kadınlaşması, kadının yoksullaşması

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ile yoksulluğun anlam ve yoğunluğunun kadın ve erkek açısından farklı yaşandığı anlatılmak istenmektedir. Bu yaklaşım ile yoksulluğu oluşturan süreçlerin erkek ve kadın nüfus grubunu farklı şekillerde ve derecelerde etkilediği düşünülmektedir. Ekonomik faaliyetlerde düşük ücretli ve vasıfsız iş kollarında genellikle kadınların istihdam edildiği, ücretli çalışan kadın işgücünün aynı konumdaki erkeklere göre daha az bir ekonomik gelire sahip olduğu bir geçektir. Kadın evde ve dışarıda ücretli olarak çalışsa da yoksulluğu erkeklere göre daha derin yaşamaktadır. Tüm bu süreç yoksulluğun kadınlaşması olarak ele alınmaktadır.

Yoksulluğun nedenlerini bireysel ve kültürel ve yapısal ilişkilerle açıklayan yaklaşımların yanı sıra toplumsal cinsiyet ilişkilerine bağlı olarak açıklayan yaklaşımlar da söz konusudur. Kadınlar kendisiyle aynı konumda bulunan erkeklere göre yoksulluğu daha derin yaşamaktadır. Ekonomik faaliyetlerde daha düşük ücretli ve vasıfsız iş kollarında genellikle kadınlar istihdam edilmekte ve ücretli olarak çalışan kadın aynı konumdaki erkeklere göre daha az ekonomik gelire sahip olmaktadır.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹ Gülsüm ÇAMUR²

Kadın evde ve dışarıda ücretli olarak çalışsa bile yoksulluğu erkeklere göre daha derin yaşamaktadır. Kadınlar yoksullar arasında çocuklardan sonra gelen önemli bir gruptur. Bu nedenle özellikle 1970'lerin sonuna doğru yapılan çalışmalar kadın ve yoksulluk üzerinde odaklaşmıştır. Yoksulluğun kadınlaşmasına işaret eden tüm bu süreçlere bağlı olarak; yoksulluğun kadınlaşması söylemi ilk olarak 1978'de Pearce tarafından kullanılmıştır. Pearce'ye göre yoksulluk cinsiyet açısından önemli bir farklılık yaratmaktadır.

1960'lı yıllarda kadınların sosyal yaşamdaki görünümüne ilişkin farklılaşmalar daha belirgin ve görünür hale gelmiş bu süreçte kadın konusuna ilişkin çalışmaların ve ilginin artmasıyla 1970'lerde yoksulluğun kadınlaşması konusu sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. ABD'de 1960'larda başlayan, ayrı yaşama, evlenmeden ebeveyn olma ve boşanma oranlarındaki artışa bağlı olarak kadınlar arasında yoksulluk daha da artmıştır. Evin geçimini sağlamakla yükümlü olan ve genel olarak güçsüzlük içinde kalan kadın yaşadığı yoksunlukları bakmakla yükümlü olduğu kişilerle paylaşmak durumunda kalmıştır. 1960'larda kadının hane reisi olduğu aileler 1950'lere göre biraz artarak yoksul ailelerin ¼'ine yükselmiştir. 1980'lerin sonuna gelindiğinde ise bu eğilim oldukça artış göstermiştir.

1980'lerde tüm yoksul haneler (ki çocuksuz) içinde kadının hane reisi olduğu yoksul ailelerin oranı %47.8'dir. Bu oran 1987'de %51.5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eğilimin sürmesiyle birlikte zamanla yoksulluk daha çok kadın sorunu olarak algılanmaya başlanmıştır. 1990'lara gelindiğinde ABD'de tek ebeveynli aileler (kadının hane reisi olduğu) tüm çocuklu yoksul ailelerin 3/5'ini oluşturmaktadır Ayrıca ABD'de kadın yoksulluğu ile etnik köken arasında bir ilişki olduğu, Afrika veya İspanyol kökenli Amerikalı kadınların, beyaz kadınlara göre daha da yoksul olduğu ileri sürülmektedir.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹

Gülsüm ÇAMUR²

Kadının yoksullaşmasında, istihdama girişte ve çalışma yaşamında ücret açısından ayrımcılığa uğraması önemli bir etmendir. Örneğin aynı işi yapan erkeklere göre kadınlar % 75 oranında daha az kazanmaktadır. Bu durumun oluşmasına çeşitli etmenler katkıda bulunmaktadır. Kadının çalışma yaşamı hamilelik, doğum; çocuk, yaşlı ve engelli üyelerin bakımı gibi çeşitli nedenlerle kesintiye uğrayabilmektedir. Bu durum kadının çalışma kariyerini olumsuz yönde etkilemektedir. İkinci etmen, kadının çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle daha düşük ücret almasıdır. Ayrıca çalışma yaşamında kadınlar, iş kaybı ile ilgili de ayrımcılık yaşayabilmektedir. Tüm bu süreç sonunda kadın daha da yoksullaşmaktadır.

Yaşam kalitesindeki düşüş toplumlarda en çok korumasız/değişen şartlardan kolay etkilenen gruplar olarak yoksul ve düşük gelirli hane halklarını, kadınları, çocukları, gençleri ve yaşlıları olumsuz etkilemiştir. Kamusal hizmetlerin, sosyal ve ekonomik olanakların nicel ve nitel olarak kısıtlandığı, ulaşılamadığı durumlarda yoksul hane halkları yaşamlarını sürdürmek ve konumlarını kaybetmemek için çoklu yaşam stratejileri geliştirmek zorunda kalmışlardır. Yoksulluğun kadınlaşması olgusu giderek küresel bir eğilim haline gelmiştir.

Fotoğraf Betimleme: Elinde tahta beşikte bir bebek ve yanında küçük bir çocukla yoksul bir kadın.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹ Gülsüm ÇAMUR²

Yoksulluğun kadınlaşması yalnızca son on yılların bir gerçeği değil bu olgunun temelinde tarihsel ve geleneksel bir boyut da yer almaktadır. Ancak yoksulluk bugün daha ziyade gelir ile açıklanmaya çalışılan bir olgudur. Bu yaklaşım, yoksulluğun anlaşılmasında ekonomik etmenlerin yoğun bir biçimde öne çıkarıldığını göstermektedir.

Dört temel etmen

Yoksulluğun kadınlaşmasına ilişkin bir analiz yapıldığında dört temel etmeni ele almak gerekir:

1. Kadının iş yaşamına katılma durumu, yarı zamanlı çalışması, işsiz olması, erkeğin ücretine karşın kadının ücreti, çalışma yaşamında cinsiyete bağlı sınıflandırmalarda kadının durumu.
2. İş yaşamında kadının eşit duruma gelmesine olanak tanıyıcı politikaların gelişimi: Kadının ekonomik fırsatlara ulaşmasına veya kendi ekonomik özgürlüğünü sağlamaya yönelik ne tür politikalar var, var olan politikalar örneğin azınlık gibi dezavantajlı gruplara nasıl yansımakta?
3. Sosyal refah yardımları veya hükümetin gelir transferleri gibi noktalar kadının yoksullaşmasını anlamada yardımcı olabilmektedir. Genel nüfus içinde kadına ve onun ailesine yönelik ne tür sosyal yardımlar yapılmakta ve bu yardımlar ne kadar etkili olabilmektedir?
4. Yoksulluğun kadınlaşmasını anlamada bir diğer unsur da boşanma oranı, yeniden evlenme, evlenmemiş anne, adölesan anne olma gibi çeşitli demografik etmenlerdir.

Farklı ülkelerde yoksulluğun kadınlaşmasına ilişkin çalışmalar kimi ortak gözlemlerin var olduğunu göstermiştir:

- Kadının iş yaşamındaki oranının düşüklüğü
- Kadına yönelik etkili eğitim araçlarının olmaması veya yetersizliği
- Geleneksel rollerinin yanı sıra çalışan kadın rolünün birlikte üstlenilmesi (ikili rolünün oluşması)
- İş yaşamında kadınların düşük ücretle yer alması ve erkek-kadın çalışanlar arasındaki ücret farklılığının ısrarla sürdürülmesi

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹ Gülsüm ÇAMUR²

- Eşitliği sağlamaya yönelik politikaların yetersizliği
- Çocuk bakımını destekleyen politikaların yetersizliği
- Yönetimde ve politik karar süreçlerinde kadınların az oranda yer alması.

Bu çerçevede, kadının iş yaşamına katılımı, bu katılımın nasıl ve ne durumda olduğu, eşit fırsat ve haklara sahip olması ve bunları kullanabilmesi, kadına yönelik sosyal yardım hizmetleri ve kadınların bu hizmetlere ulaşılabilirliği, kadına ilişkin diğer (boşanma, ayrı yaşama ve terk gibi) demografik etmenlerin varlığı... bize bir toplumda yoksulluğun kadınlaşması hakkında ciddi düşünceler verebilir.

550 milyon kadın yoksul

Yaşanan rasgele ve kontrolsüz değişimin ardından sosyal sorunların gerek niteliği ve gerekse etkilediği nüfus grubunun niceliği de değişmiştir. Özellikle yoksul nüfus yapısı içinde hem dünyada hem de ülkemizde kadınlar, çocuklar başta olmak üzere yaşlılar, engelliler çok derinden etkilenmiştir. Bugün dünyada Birleşmiş Milletler Raporuna (2000) göre yaklaşık 550 milyon kadın yoksulluk çizgisinin altında, yine UNICEF'e göre her on çocuktan dördü yoksul olarak yaşamını sürdürmektedir.

Yoksul kadınlar açısından yoksul olmanın nedenlerini “kadın olmanın” toplumda yarattığı bazı ayrımcı politika ve uygulamalarla açıklamak olanaklı olabilir. Kadının yoksulluğu, eğitim hizmetlerine ulaşamama, toprak ve mal mülkiyetinin olmaması, karar alma süreçlerinden mahrum kalması ile yakından ilişkilidir. Toplumlarda sosyal açıdan kadınlara yönelik tanımlanmış cinsiyet rollerindeki katılık nedeniyle toplumsal katılımı sağlayamayan kadın, yoksul olarak yaşamını sürdürmek durumunda bırakılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) cinsiyet ayrımcılığının yoksulluk üzerindeki etkilerini kabul etmektedir. Bu bağlamda cinsiyet boyutunu da değerlendirmeye almış ve “Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü” ile “Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi” geliştirmiştir.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹

Gülsüm ÇAMUR²

Fotoğraf Betimleme: Duvar dibinde ayakları çıplak, dilenen yaşlı bir kadın.

Buradan çıkarabileceğimiz en önemli sonuç kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin varlığı ve bunun önemli bir doğurgusu olarak da kadın yoksulluğudur.

Genel olarak eşitsizliğin somut göstergelerinden bazıları şunlardır:

1. Kadınlar erkeklerden çok daha fazla yoksulluk riskiyle karşı karşıyadırlar.
2. Kadınlar yaşamlarının herhangi bir döneminde, erkeklere kıyasla, çok daha fazla yoksulluğa düşme riskiyle karşı karşıyadırlar.
3. Kadınlar, yine erkeklere kıyasla, yoksulluğa genellikle yavaş yavaş değil de aniden düşmektedirler.

Birleşmiş Milletlerin toplumsal cinsiyet rolleri temelinde dünya ölçeğinde elde etmiş olduğu istatistikler kadının yoksulluğu ne denli yoğun yaşadığı konusunda önemli ipuçları vermektedir:

- Kadınlar dünyadaki toplam işlerin 2/3'ünü yapıyor
- Kadınlar dünyadaki toplam gelirin 1/10'unu kazanıyor
- Kadınlar dünyadaki okuryazar olmayan toplam nüfusun 2/3'ünü oluşturuyor
- Kadınlar dünyadaki toplam mülkiyetin 1/100'üne sahiptir.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹ Gülsüm ÇAMUR²

Bu veriler kadının yaşamın pek çok alanında oldukça dezavantajlı olduğunu, bu nedenle kadının sosyal yaşamda erkeğe göre güçsüz ve korumasız kaldığını göstermektedir.

Özellikle yoksul ailelerde kadının herhangi bir mesleki eğitiminin olmaması kadına sadece ev temizliği, aşçılık, yaşlı/ çocuk/ hasta bakımı, tarım işi veya hazır giyim atölyeleri gibi düşük gelirli ve statülü, güvenceden yoksun işlerde çalışma olanağı yaratmaktadır. Bu anlamda yoksul ailelerdeki kadınlar için bu tür işler, ancak en son noktada karar verilebilecek iş özelliği taşımaktadır. Ancak kadının böylesi düşük gelirli işlerde çalışmış olması bile hane halkı gelirin %40-50 oranında bir maddi katkı sağlamaktadır (Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2002, s. 220). Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde yoksullaşmanın yoğunlaşması sonucunda enformelleşme sürecine hane halklarının erkekler dışındaki üyeleri de katılmıştır. Özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar enformel üretim sektöründe kendini göstermiştir. Çocuklar işgücüne katıldığı için eğitim süreci yarım kalmakta veya zor koşullar altında eğitimine devam etmektedir. Ayrıca çocuk, kadın ve yaşlı nüfusu en fazla sömürülen grup olarak kendini göstermektedir.

Yoksulluğun kadınlaşmasını ortaya koyan önemli bir diğer gösterge de kadınların okullaşmasına ilişkin oranlardır. Ülkelerde yoksulluk artıkça kadın-erkek okur-yazarlık oranı arasındaki fark kadın aleyhine büyümektedir. 1960'lardan bu yana yoksulluk kadınlar arasında hızla büyümektedir. Ekonomik güç paylaşımındaki cinsiyet eşitsizliği kadın yoksulluğunu ne yazık ki körüklemektedir.

Ülkemizdeki durum

Ülkemizde kadınlar, eğitim, iş gücüne katılma ilk evlenme yaşı, şiddete maruz kalma, mal-mülk sahibi olma, karar alma süreçlerinde etkililik gibi çeşitli göstergeler açısından kadınlar, oldukça olumsuz koşullarda yaşamaktadır.

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹

Gülsüm ÇAMUR²

Çünkü eğitime ulaşma, çalışma yaşamına katılma, özel mülkiyete sahip olma, yönetsel arenalarda yer alma açısından kadınlarımız hala arzu edilen durumda değildir. Bunlara ek olarak şiddete maruz kalma, geleneksel aile yapısı içinde sıkışıp kalan bir yaşamla evde yaşlı veya özürlü bakımı yapan yine kadınlarımız olmaktadır. Kadının toplumsal yaşama katılım araçlarına ulaşması Bölgesel farklılıklar da göstermektedir. Bu anlamda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde ataerkil yapı içinde hala töre cinayetlerine kurban verilen kadınlarımız söz konusudur.

Son yıllarda sıklıkla yaşanır olan sel, deprem gibi doğal afetler ve ekonomik krizlerin varlığı toplumsal yaşamda ciddi anlamda yoksulluk durumuna neden olmuştur. Ev içinde yaşanan çeşitli sorunlar ve krizler, işinden olan, işsizlikle mücadele eden, çocuklarını okula gönderme konusunda sıkıntılar yaşayan bireylerin yaşadığı hanelerde yoksullukla mücadele kadınların gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü geleneksel yapı içinde kadından beklenen roller çerçevesinde kadın evini, çocuğunu, ailesini derlemeli, toparlamalı bir arada tutmalıdır. Gelir düzeyi düşük olan kadınların daha kötü konutlarda yaşama, çocuk bakımında zorluklarla karşılaşma, eğitim düzeyinin de düşük olması ile birlikte düşük kalitede işlerde düşük ücretle çalışması söz konusu olmaktadır.

Fotoğraf Betimleme: Soğuk bir kış gününde, sırtında bohça içinde yakacak taşıyan yoksul bir kadın

AYRIMCILIĞI, YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI ÜZERİNDEN ANLAMAK¹ Gülsüm ÇAMUR²

Özellikle kadın yoksulluğunun başka bir sonucu ruh sağlığında meydana gelen değişikliklerdir. Gelirdeki azalmanın bireyin gelecekteki ekonomik durumuna ilişkin beklentilerini de olumsuz etkilediğine ve ruhsal sorunlar yaşamalarına neden olduğuna dikkat çekmektedir.

Yoksulluk konusuna artan bir ilginin varlığına karşın, göz ardı edilen kadın yoksulluğu konusunda yoksulluğun boyutları, kadın yoksulluğunun kendi içinde profili (yaşa, medeni duruma, yaşanılan yere vb. durumlara göre kadın yoksullar), kadın yoksulluğunun nedenleri, önleme yolları yolları/yoksulluğa karşı geliştirilen politikalarda birtakım eksiklikler söz konusudur.

Görüldüğü gibi yoksulluk sosyal yaşama katılma, eğitime erişme, çalışma yaşamında olma, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve nihayetinde kendini gerçekleştirme gibi temel başlıklarda kadınları olumsuz yönlerden daha derinden etkilemektedir.

¹ Bu bölüm Gülsüm ÇAMUR DUYAN'ın Kadın Yoksulluğu kitabından derlenmiştir. Kitap bilgisi: Çamur Duyan, Gülsüm. (2011). Kadın Yoksulluğu. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Yayın No: 18. ISBN:978-605-62021-0-0

² Prof. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

POZİTİF BİR YAŞAMA NEGATİF YAKLAŞMA!

Cansu YUMUŞAK

HIV virüsü ve AIDS hakkında bilinmeyenler, az bilinenler, kalıplar, önyargılar ve yaygın bilinen yanlışlara dair yazdım. Çünkü hakkında pek bir şey bilinmeyen şeyler, genellikle insanlara en fazla korku salabilenlerdir.

Hakkında pek bir şey bilinmeyen şeyler, genellikle insanlara en fazla korku salabilenlerdir. Bilinmeyenler kervanının 1960'lı yıllardan beri bir üyesi olmasına rağmen, 1970'lere kadar tıbbın ilgisini çekmeyen, ancak 1981'de ABD - New York'ta fark edilmesiyle "sadece Afrika'ya özgü olmadığı" anlaşılan bu "Human Immuno-deficiency Virus" (HIV), yani İnsan Bağışıklık-Yetmezliği Virüsü de bu virüsle enfekte olanlar da korku dünyasına dâhil edilmekteler.

Öncelikle, yaygın bir yanlış düzeltmekle başlayalım. HIV ve AIDS aynı şey değildir. Yaygın kullanımın aksine, HIV kapılan, yakalanılan bir hastalık değil, bir virüstdür. HIV yukarıda bahsedilen virüsken, AIDS ise "Acquired Immune Deficiency Syndrome", yani, Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromudur. Şimdi bu iki olguya biraz daha yakından bakalım. Bir kişi, üç temel yol aracılığıyla HIV ile enfekte olabilir, yani kişiye HIV 3 yoldan bulaşabilir.

Bu yollardan en sık bilineni herhangi bir tedavi almayan, virüs yükü yüksek bir bireyle korunmasız cinsel ilişkiye girme ile meydana gelen bulaştır. Bu durumlarda, kişilerin boşalması gerekmez, doğrudan cinsel organlarda bir penetrasyon olması da şart değildir. Korunmasız her cinsel ilişkinin kendisine özgü birçok riski olduğu gibi, bu risklerden biri de cinsel yolla bulaşan birçok virüsten biri olan HIV ile enfekte olmaktır. Unutulmamalıdır ki, cinsel ilişkiler esnasında korunmak her iki tarafın da sorumluluğundadır. Yani henüz HIV pozitif olmayan bir kişi de en az HIV pozitif olan bir kişi kadar korunmakla yükümlüdür. Kişilerin bedensel sağlıkları, birincil olarak kendi sorumluluklarındadır.

POZİTİF BİR YAŞAMA NEGATİF YAKLAŞMA!

Cansu YUMUŞAK

Bir başka bulaşma yolu, kontrolsüz ve hijyenik ya da steril olmayan ortamlarda gerçekleşen doku ve kan nakli aracılığıyla. Hastanelerde tek seferlik enjektörlerin kullanımı, kesik, yara vb. tedavi gerektiren durumlarda güvenilir kurum ve kuruluşlardaki uzmanlardan yardım alınması bu sebeple oldukça önemlidir. HIV adlı virüs, yalnızca insanlarda yaşamakta ve insan vücudunun dışında sadece birkaç saniye hayatta kalabilmektedir.

Bilinen son bulaşma yolu da tedavi imkânlarına erişimi olmayan annelerden bebeklere geçiş şeklinde olmaktadır. Anne karnında başlayabilen bu geçiş, bu dönemde bir şekilde engellense bile, bilinçsiz yaklaşımlar sonucunda, eğer anne bebeğini emzirirse, anne sütü aracılığıyla da bulaşabilir. Bu sebeple HIV pozitif kadınların gebelik süreçleri de yakın doktor kontrolü altında sürdürülmelidir. Ancak, HIV pozitif anneler de, herkes gibi, gerekli önlemler alındığında, sağlıklı bebekler doğurabilirler.

Aslında, konuşmamız gereken en önemli konulardan biri de, HIV'in nasıl bulaşmadığı olmalıdır. HIV, kişiden kişiye, öpüşmeyle, sarılmayla, birlikte yemek yemeyle, aynı bardaktan su içmeyle, aynı tuvaleti kullanmayla ya da sivrisinek ısırığıyla bulaşmaz.

POZİTİF BİR YAŞAMA NEGATİF YAKLAŞMA! Cansu YUMUŞAK

Bunlar tamamen yanlış, korkutucu kalıp yargılardır. Ayrıca, HIV ya da AIDS'in sadece "eşcinsellerde" görüldüğünü zannetmek de, oldukça homofobik ve HIVfobik olan bizimki gibi toplumlarda daha fazla dışlanmaya, tedaviye erişme konusunda tereddüt, damgalanma korkusu, kontrollerden kaçınma, hatta insanlardan saklanmaya sebep olabiliyor. Bu da bir noktada kendisini koruyamayan, kollayamayan, tedaviye erişemeyen ve en çok da kendi sağlığını riske atmak zorunda kalan bireylere sebep olmaktadır. İnsanları HIV statülerini açıklamak için hem baskılara, hem de ayrımcılığa maruz bırakırsak, çok ciddi bir insan hakları ihlali yaptığımızı hem anlamak hem de kabul etmek zorundayız. Ve elbette ki, buna hakkımız yok.

Peki HIV pozitif tanısı almış birisinin, aşağı yukarı ne kadarlık bir ömrü vardır? İşte tam da bu soruya bugüne dek verilen spekülasyonlu cevaplar, HIV'i olduğundan çok daha korkunç göstermektedir. HIV adlı virüs, insan vücuduna tam anlamıyla yerleştikten sonra, o vücudu bir daha asla tam anlamıyla terk etmeyecektir. Yani, diyelim ki şüpheli bir cinsel temas yaşadınız. Eğer, bu olayın ardından ilk 72 saat içinde iseniz, doğrudan hastanelerin enfeksiyon bölümlerindeki uzmanlara ulaşarak PeP adlı ilaçtan isteyebilir, kullanabilir ve virüsün vücudunuza olası bir yerleşme durumunu engelleyebilirsiniz. Özellikle cinsel saldırı olaylarının ardından bu müdahale çok önemlidir ve mutlaka talep edilmesi gerekir.

Ayrıca, bir saldırı bildirildiği takdirde, hastaneler tarafından bu önleyici müdahale tamamen ücretsiz olarak gerçekleştirilecektir. Ancak, riskli durumun üzerinden 72 saatten daha fazla geçtiyse, 21 gün ila 3 ay arasında sürebilen "pencere dönemini" beklemelisiniz. Bu dönemin ardından ister hastanelerin enfeksiyon bölümlerine, isterseniz İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Mersin'de bulunan ve sayıları gitgide artmakta olan "anonim test merkezlerinde" ücretsiz ve anonim bir şekilde HIV testi yaptırabilirsiniz. Bu testin sonucunda elinize iki ihtimalden biri gelir: Ya + (pozitif) ya da - (negatif). Negatif demek, "henüz HIV ile enfekte olmadınız, ancak lütfen korunmaya devam edin" demektir.

POZİTİF BİR YAŞAMA NEGATİF YAKLAŞMA!

Cansu YUMUŞAK

Pozitif demek ise, “HIV ile enfekte olmuş olabilirsiniz, emin olmak için doğrulama testine gitmelisiniz” demektir. Doğrulama testi de yine pozitif ya da negatif çıkabilir. Doğrulama testi pozitif çıkarsa da bir an evvel tedaviye erişim için harekete geçebilirsiniz.

“Madem vücudumu terk etmeyecek, neyin tedavisi bu?” dediğinizi duyar gibiyim. HIV ile yaşamak mümkündür! Tıpkı herhangi bir kronik rahatsızlık gibi, şeker, kolesterol, tansiyon gibi, yaşam boyu kontrol ve ilaç desteği sayesinde HIV ile yaşamak, hem de tamamen sağlıklı bir şekilde normal yaşam süresini doldurmak gayet mümkündür. Düzenli ilaç kullanımı ve sağlıklı yaşam kurallarına uyulmasıyla birlikte, HIV’le yaşayan bir bireyin vücudundaki virüs yükü sıfıra inebilir. Hatta bu dönemde, virüs yükü sıfıra inen bireyler tarafından tamamen sağlıklı bebekler dünyaya getirilebilir. Pek tabii, virüs yükü sıfıra inse dahi doktor kontrolünde tedavi devam etmelidir.

Peki, o zaman HIV ve AIDS neden bu kadar korku salmakta ve HIV’le yaşayan bireyler neden bu kadar ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar?

Fotoğraf Betimleme: İki avuç içinde kırmızı kurdele.

POZİTİF BİR YAŞAMA NEGATİF YAKLAŞMA!

Cansu YUMUŞAK

Öncelikle, HIV vücuda yerleştikten sonra herhangi bir sebeple tedaviye erişim mümkün olmazsa, bu virüs vücudu sarabilir ve bağışıklık sistemine saldırarak bu sistemi çok zayıflatabilir. Bu zayıflık evresinde, insan vücudunun normal koşullarda kolaylıkla başa çıkabileceği başka enfeksiyonlar, örneğin, nezle bile, normalde olduğundan çok daha tehlikeli bir hal alabilir. Çünkü onunla savaşacak olan durdurma mekanizması zarar görmüş ve görmektedir. İşte bu evrede, kişilerin vücudunun fırsatçı enfeksiyonlar tarafından sarılması durumun ortaya çıkardığı sendromun adı AIDS'tir. Doğru tedaviye AIDS evresinde ulaşırsa, AIDS dahi geri dönülemez veya mutlak ölümcül bir teşhis değildir. Ancak bu konulardaki yanlış bilgiler ve toplum baskısı sebebiyle doktora gitmekten, test yaptırmaktan ya da tedaviye ulaşmaktan çekinmek önlenebilir risklerin bile önlenememesine ve aşılabilir tüm sorunların bile ölümcül bir hale gelmesine sebep olmaktadır. Bu ayrımcılık öyle net bir şekilde dile ve akla yerleşmiştir ki, HIV tedavisi konusunda en önde gelen sağlık kurumlarından biri olan Hacettepe'de bile HIV – AIDS Tanı ve Araştırma Merkezi'nin kısaltması "HATAM" olarak geçmektedir. HIV ile enfekte olmak hiç kimsenin hatası ya da kusuru değildir. Ancak cinsel ilişki esnasında korunmak, güvenilir olmayan sağlık kuruluşlarından destek almamak veya enfekte olduktan sonra ilaçları doğru, sistemli ve sorumluluk duygusuyla takip etmek her bireyin kendi sorumluluğudur.

Başta da belirttiğimiz gibi, "Hakkında pek bir şey bilinmeyen şeyler, genellikle insanlara en fazla korku salabilenlerdir." Bu yüzden, HIV ve AIDS'ten korkmadan önce ona yönelik önlem almak için bilgilenmemiz gerekir. Aynı şekilde, HIV'le yaşayan insanlarla sosyal ya da duygusal temas kurmak konusundaki önyargılarımızı bir kenara bırakmak, onların HIV pozitif hayatlarına negatif bir müdahalede bulunmadan önce gerçek riskin inkâr, korku ve önyargılar tarafından oluşturulduğunu bilmek zorundayız.

Pozitif ya da negatif, herkese sağlıklı günler!

İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN TEMELİ: AYRIMCILIK

Osman İŞÇİ, İHD Genel Sekreteri

Beni hor görme gardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben sac mıyım
*Aşık Veysel*¹

Aşık Veysel'in bu dizesinde verdiği mesaj ile evrensel olarak kabul gören insan hakları değerleri ve prensiplerinin verdiği mesaj uyum içerisindedir: herkesin eşit olduğu. Birey olarak insanlara veya belirli bir inanç grubuna, etnik topluluğa, yaş grubuna, farklı bedensel özelliği olan gruba yönelik eşit olmayan biçimde muamele eden politika ve uygulamalar ise ayrımcılık olarak kabul edilir.

Kabul edildiği 10 Aralık 1948'den bu yana 500'den fazla dile çevirilerek dünyada en fazla dile çevrilen metin olma özelliğine sahip İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. Maddesi: "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar."² demektir. Bu madde insan hakları değerleri ve prensiplerine dair felsefenin en yalın ifadesini içermektedir. Bahse konu madde 3 önemli hususun altını çizmektedir: a) herkes eşittir, b) herkesin akli ve vicdanı bulunmaktadır, c) karşımızdaki kişilere kardeşçe davranmalıyız. Bu hususlara riayet edildiğinde herkes herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan insan onuruna yakışır ve eşit bir biçimde yaşayabilecektir. Ayrımcılık, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının eşitliği düzenleyen 10. Maddesi³ ile de yasaklanmıştır.

Ayrımcılık daha fazla ve ağır insan hakları ihlallerinin yaşanmasına yol açabilecek politika ve uygulamalarıdır. Bireylere ve topluluklara sadece var olmalarından kaynaklı sahip oldukları haklarını kullanma izni vermez. Bunun bir sonucu olarak, bazı kişi ve gruplar için daha imtiyazlı bir ortam oluşturur.

İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN TEMELİ: AYRIMCILIK

Osman İŞÇİ, İHD Genel Sekreteri

Kişilerin ten rengi, ait oldukları etnik grup, dinsel inancı veya inanmama durumu, cinsiyeti, cinsel yönelimi, bedensel özelliği gibi niteliklerine bakarak karar verir. İnsan hakları savunucularının önlemek için mücadele ettiği ayrımcılığın etkileri birkaç boyutta ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle, ayrımcılık hakikatin üstünü örtmeye veya ortaya kaldırmaya çalışmaktadır. Örneğin, bir kişinin çalışma hakkının mesleğin gerektirdiği özel durumlar dışında salt farklı bir ten rengine, cinsel yönelime, farklı bedensel özelliklere, etnik veya dini gruba ait olması nedeniyle engellenmesi ilgili kişinin toplumda var olduğu, bahse konu eğitimi veya işi gerçekleştirebileceği hakikatini gizlemektedir. Benzer şekilde, kişinin bedensel olarak farklı özelliğe sahip olması nedeniyle çalışma hakkını kullandırılmaması toplumun belirli bir yüzdesini oluşturan bu kişilerin yok sayılarak ayrımcılığa uğramasıdır. Ayrımcılığı gerçekleştirenler politikalarını haklı çıkarmak için gerçek olmayan argümanlar öne sürme gayreti içerisine girer. Örneğin, ten rengi farklı olanların daha ağır işlerde çalışmaya uygun olduğu gibi bir iddia sonucu insanlığın utançlarından birisi olan siyahların köleleştirilmesi gerekçelendirilmeye çalışılmıştır. İnsan hakları hareketi ise bir hakikat hareketidir.

Fotoğraf Betimleme: Tel örgüler arkasında sıkılı, kırmızı renkli büyük bir yumruk.

İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN TEMELİ: AYRIMCILIK

Osman İŞÇİ, İHD Genel Sekreteri

Dünyanın farklı yerlerindeki insan hakları örgütleri hakikatin peşinde koşarken ortak bir yöntem izlemektedir. İnsan hakları örgütleri, savunucuları belgeleme ve raporlama faaliyeti yoluyla hakikatin ortaya çıkmasına katkı sunmak için çabalamaktadır.

Mevzuat veya uygulama sorunlarından kaynaklı bir ihlal iddiası dile getirildiğinde ilgili kamu otoriteleri tarafından etkili bir şekilde soruşturulmalıdır.

İkinci olarak, ayrımcılık adaletsizliğe yol açmaktadır. Bazı kişilerin sahip olduğu hakları kullanamaması bir ihlale, dolayısıyla da adaletsizliğe yol açar. Ayrıca, hak ve özgürlükler bir bütün olduğu ve birbirinden ayrı değerlendirilemeyeceği için eğitim hakkı engellenen kişinin çalışma hakkının da engellenmesi riski bulunmaktadır. İnsan hakları mücadelesi ortaya çıkardığı hakikat ile ilgili adaletin sağlanması için çaba sarf eder. Bu çerçevede, hak ihlaline uğrayan kişi, grup ve topluluklara hukuki, tıbbi destek sunar. Adaletsizliği belgelediği raporları kullanarak toplumda ve karar alıcı pozisyondaki kamu otoriteleri nezdinde farkındalık oluşturur. Bu faaliyetleri aracılığıyla gerek mevzuat gerekse de ilgili mevzuatın uygulanmasının insan hakları ilkelerine riayet eden bir biçimde olması için çabalar.

Üçüncü olarak, ayrımcılık hedef aldığı kişileri yalnız bırakır. Bu kişiler sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamdan izole edilme riski ile karşı karşıyadır. Eğitim, çalışma, sağlık vb. haklarının kullanılmasına engel olunan bir kişi toplumsal, ekonomik, kültürel yaşama katılması da engellenir. Kadınların çalışma yaşamında ayrımcılığa uğraması sonucunda evde kalması veya siyasi çalışmalarında ayrımcılığa uğraması ağır bir hak ihlalidir. İnsan hakları hareketi ise bir dayanışma hareketidir. Dayanışmacı özelliği nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan kişilerin yanında durur. Böylesi ayrımcı politika ve uygulamalar bir kişiyi veya grubu, topluluğu sessizliğe ittiğinde insan hakları savunucuları ilgili kişi, grup veya topluluğun sesi olur.

İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN TEMELİ: AYRIMCILIK

Osman İŞÇİ, İHD Genel Sekreteri

Ayrımcılığın önlenmesi için başta anayasa olmak üzere ilgili mevzuatın kapsayıcı ve evrensel insan hakları değerleri ile uyumlu olması gerekir. Benzer şekilde, bu mevzuatın uygulanması da insan hakları felsefesine uygun olmalıdır. Mevzuat veya uygulama sorunlarından kaynaklı bir ihlal iddiası dile getirildiğinde ilgili kamu otoriteleri tarafından etkili bir şekilde soruşturulmalıdır. İhlalin yaşanması durumunda ise bir soruşturma ile fail ve sorumlular hesap verebilmelidir. Bunların sağlanabilmesi için insan hakları savunucuları bir bütün olarak mevzuatı, uygulamayı ve yargının etkili olup olmadığını yakından takip eder, raporlar hazırlar ve kamuoyu ile paylaşır. Bu faaliyetleri sorumlu ve yetkili kişilerin insan hakları prensiplerine uygun hareket etmesine katkı sunar. Belki de daha da önemlisi insan hakları prensiplerinin içselleştirilmesi ve mentalite değişikliğine katkı sunar.

Kısacası, bir durum tespiti olarak belirtilen eşit olma halinin sağlanması için insan hakları değerleri ile uyumlu kapsamlı bir politika ve uygulamaya yani bütünlüklü bir sisteme ihtiyaç var. İnsan hakları savunucuları yürüttükleri faaliyetlerde bu eşit olma halinin sağlanması için çaba sarf eder. Ayrıca, insan hakları savunucuları yaşanan hak ihlallerinin giderilmesi, ihlal iddialarının araştırılması için mücadele eder. Hakkı ihlal edilen kişilerin yanında durur, dayanışma gösterir. Böylelikle, dünyamızın hem insanlar hem de diğer canlılar ve varlıklar için ayrımcılığın olmadığı, eşit bir düzene sahip olarak daha yaşanılır kılınmasına katkı sunar.

1 <http://www.asikveysel.com/turku-sozleri/beni-hor-gorme-gardasim.htm>

2 İHEB. Mad. 1, <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>

3 Madde 10: Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/>

SOSYAL ADALET & AYRIMCILIK Alpkan BİRELMA

Bu ideolojik iklim içinde eşitlik kavramı, gerçekçi veya hayırhah olmayan bir radikalizmle imlenmiş oluyor.

Sosyal adaleti önemseyen insanların gözünde ayrımcılık kavramı, temel sorun ve mücadele alanlarından birine işaret ediyor. Bu yazıda ayrımcılık kavramını sosyal adalet perspektifinden irdelemeye çalışacağım.

Evvela sosyal adalet kavramını ele alalım. Sosyal adalet derken kastım istisnasız tüm insanların eşitliğini, eşdeğerliliğini ve hakkaniyeti gözeten ahlaki bir ilke. Doğrusu, ahlaki ve siyasi arayışlarım ve mücadelede en kapsayıcı ve heyecan verici bulduğum pusula kavram eşitliktir. Ancak tüm dünyada muhafazakar bir liberalizmin hegemonyasının çok güçlü olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Bu sebeple eşitlik kavramına yönelik çok güçlü bir anti-propagandaya maruz kalıyoruz. Ve bu hepimizi o veya bu şekilde etkiliyor. Bu anti-propagandaya göre eşitliği savunanlar, herkesin cetvel gibi eşit gelire ve varlığa sahip olmasını hedefliyor. Bu uğurda insanları aynılaştırmaya ve otoriterleşmeye meyleniyor.

Bu ideolojik iklim içinde eşitlik kavramı, gerçekçi veya hayırhah olmayan bir radikalizmle imlenmiş oluyor. Adalet ise eşitliğe doğru önemli bir adım olsa da eşitliğe göre daha makul ve makbul bir arayışı imliyor. Dervişane bir ağabeyimizin söylediği, günün sonunda bana da makul gelen bir cümle bence iki kavramın bu ilişkisini güzel özetliyor: “Allah eşitliği murat eder, adaleti emreder.” Adalet kavramının Kuran’da sıkça geçen ve yüceltilen İslami bir kavram olması, onu bizim açımızdan, eşitlik kavramına göre, güçlendirmiş ve zenginleştirmiş oluyor. İslami kavram dünyası içinden düşündüğümüzde adalet kavramının zıddı zulümdür. Bu ikilik içinden bakıldığında adalet kavramının gücü ve kuşatıcılığı daha da anlaşılır olur. Adaletin başına sosyal sıfatının gelmesi ise adalet kavramının günümüzde evvela ve en çok hukuk alanına referansla düşünülmesi sebebiyledir.

SOSYAL ADALET & AYRIMCILIK Alpkan BİRELMA

Şimdi gelelim ayrımcılık kavramına. Sosyal adalet ilkesi açısından baktığımızda ayrımcılık, insanın insana ettiği zulümlerin, haksızlıkların bir biçimi. Yani insanlar arasındaki adaletsiz ilişki biçimi türlerinden bir tanesi. Modern dönemde Batı'da ortaya çıkan bir kavram olan ayrımcılık ilk olarak ırksal ayrımcılık için ve onun özelinde kullanılmaya başlanmıştır.

Ayrımcılığın en temel ve basit tanımı şu: bir kişiye ya da gruba sahip oldukları bir özellikten ötürü başkalarına olduğundan farklı ve kötü davranmak. Pek çok tanımda farklı ve kötü ibareleri daha netleştirilerek adaletsiz ve önyargılı davranmak şeklinde kullanılıyor. Benim de içinden düşündüğüm sosyoloji disiplindeki tanım ayrımcılık ve önyargı arasında güçlü bir bağlantı kuruyor. Negatif nitelikli önyargı ve stereotipleştirme meselenin düşünsel boyutu, ayrımcılık ise bu düşünsel boyutun eyleme geçmiş hali olarak ifade ediliyor. Ayrımcılığın mikro boyutu elbette ki iki insan arasındaki ilişkiden başlıyor. Ancak mesele bundan ibaret değil.

Sosyolojideki mikro-mezo-makro ölçeklerinin izinden giderek ayrımcılıkların sadece bireysel değil, örgütsel, kurumsal ve yapısal ölçeklerde cereyan ettiğini belirtmemiz gerekiyor. Pek çok ayrımcılık türünün gücü, bunları etkisizleştirmenin ve sonlandırılmanın zorluğu, kurumlara ve yapılara sirayet etmiş olmalarından kaynaklanıyor. Hatta pek çok ayrımcılık türü, kurumlar ve yapılar tarafından güçlü bir şekilde yeniden üretiliyor ve savunuluyor.

Evvela tanımdaki “farklı ve kötü davranmak” ifadesine eğilelim. Burada bir görecelilik söz konusu. Yani bir insanın ayrımcılığa maruz kalması için onun illa zarar görmüş olması gerekmiyor. Sahip olduğu bir özellikten ötürü başkalarına göre kötü davranılması, dezavantajlı bir muameleye maruz kalması yeterli. Zarar görmek elbette ki çoğu durumda söz konusu. Fakat kişinin ayrımcılığa maruz kalmadan önceki durumuna göre daha kötü bir duruma düşmesi şart değil.

SOSYAL ADALET & AYRIMCILIK

Alpkan BİRELMA

Felsefecilerin tartışmalarında gördüğüm şu örneği vereyim. Bir hayırsever yetimhanedeki bir grup çocuğa bağışta bulunuyor. Ancak beyaz çocuklara siyah çocuklara göre daha fazla bağışta bulunuyor. Burada da bir ayrımcılık söz konusu. Bu nüansın üzerinde durmamın sebebi ayrımcılık ilişkisinin, başka sosyal adaletsiz ilişki biçimlerinden, örneğin tahakküm ilişkisinden farkını ortaya koymak. Ayrımcılık ve tahakküm bir insanın insana ettiği zulümlerin, haksızlıkların farklı biçimleri. İkisi de analitik kavramlar ve gerçek dünyada çoğu zaman iç içe geçip birlikte uygulanmış oluyorlar. Ancak farkları da yok değil. Ayrımcılık kavramı tahakküme göre görece daha az zararlı gibi görünen davranışları da imliyor. Ancak bu hassasiyetin asıl sebebi, bir tür politik doğruculuk gösterisi değil; görece daha masum ve göz ardı edilebilir görünen gündelik pratiklerin, minik tercihlerin, küçük jestlerin, yüz binlerce insanın hayatını zindan eden yapısal ayrımcılıklarla karşılıklı bir besleme ilişkisi içinde olduğunun tespiti.

Biraz da tanımdaki “sahip oldukları bir özellikten ötürü” kısmına odaklanalım. Ayrımcılık kavramı görebildiğim kadarıyla sosyoloji dışında ahlak felsefesi ve hukuk alanlarında yoğun olarak kullanılıyor ve tartışılıyor.

SOSYAL ADALET & AYRIMCILIK Alpkan BİRELMA

Pek çok batı ülkesinde ve Birleşmiş Milletler'de ayrımcılık karşıtı yasalar ve anlaşma maddeleri yürürlükte olduğu için mesele etrafında büyük bir hukuki literatür de var. Böylesi soyut ve karmaşık kavramlarda genelde olduğu gibi ayrımcılık kavramının da üzerinde herkesçe uzlaşma sağlanmış bir tanımı yok. Ayrımcılık tanımının içi, ayrımcılığın nesnesi olan grupların listelenmesi ve bu grupların maruz kaldığı ayrımcılığın betimlenmesi tarafından dolduruluyor. Dolayısıyla ayrımcılık kavramının içeriğinin, ayrımcılığa uğrayan grupların örgütlenip, maruz kaldıkları ayrımcılığın adını koyması ve mücadele ederek bunu topluma bir düzeyde de olsa kabul ettirmesi yoluyla genişlediğini söyleyebiliriz. Yani hemen tüm büyük sosyal kavramlarda olduğu gibi kavram politik mücadeleler tarafından şekillenip dönüşüyor.

Batı tarihinde ayrımcılığa maruz kaldığı tespit edilen, kavramın kendisiyle alakalı olarak kullanıldığı ilk kategori ırk oluyor. Irkçılığı ayrımcılığın özel bir biçimi olarak düşünebiliriz. Bu kısa yazının sınırları içinde ırkı, kendisinden daha kültürel bir kavram olan etnisite ve vatandaşlık zemininde daha politik bir gruplaşmayı imleyen ulus ile birlikte düşünelim. Yani ayrımcılığa vesile edilen ilk kategoriyi ırk/etnisite/ulus olarak işaretleyelim. Bunun bir ayrımcılık vesilesi olarak kodlanan ilk kategori olması, ezilen ulus milliyetçiliklerinin ve ırkçılık karşıtı hareketlerin ortaya çıkıp mücadeleye başlamasının 19. yüzyılın ortasına kadar uzanmasıyla alakalıdır.

İkinci temel kategori ise cinsiyet. Yazının kısalığı sebebiyle bu kategoriyi de cinsiyetle ilgili farklı ayrımcılık türlerini, örneğin cinsel yönelim sebebiyle uygulanan ayrımcılığı içerecek şekilde genişletelim. Cinsiyet ayrımcılığının tanımlanması ve deşifre edilmesini de elbette 20. yüzyılın başında bir sosyal hareket haline gelen feminizme borçluyuz. Irk ve cinsiyet, önyargıya ve ayrımcılığa bahane edilen kategorilerin başında geliyor. Bunlara dini inanç, engellilik, yaş (çocuklara, gençlere ve yaşlılara yönelik ayrımcılıkları düşünelim) ve kast gibi kategoriler ekleniyor.

SOSYAL ADALET & AYRIMCILIK Alpkan BİRELMA

Sosyal adalet derdiyle baktığımızda ayrımcılık, insanlar arasındaki adaletsiz ilişkilerin bir biçimi demiştim. Bir diğer biçim olan tahakküme de kısaca da olsa değinmiş oldum. Yazıyı bitirirken sosyal adalet açısından en az ayrımcılık ve tahakküm kadar önemli olduğunu düşündüğüm bir diğer biçime daha değineyim: sömürü. Sömürünün ayrımcılık ve tahakkümden farkı, ayırt edici yanı; ezen tarafın ezilen tarafın emeğine el koyması. Böyle bir şart ne ayrımcılık ne de tahakkümde söz konusu değil. Sömürü, ayrımcılık ile açıklayamayacağımız için yukarıda anmadığım, ancak sosyal adaleti mesele edenler açısından önemli bir diğer kategori olan sınıf kavramıyla bağlantılıdır.

Adaletsiz ilişki biçimlerini tanımlamamıza yarayan üç kavram olarak ayrımcılık, tahakküm ve sömürüyü birbirleriyle kesişim alanlarına sahip üç küme olarak düşünebiliriz. Nitekim benzer bir mantıkla ırk, cinsiyet, engellilik ve sınıf gibi kategorilerin de analitik kategoriler olduğunu, gerçek hayattaki gerçek bireylerin tüm bu kategorileri kesişimsel şekilde deneyimlediklerini unutmamalıyız. Erkek ve burjuva bir engellinin engellilik tecrübesi ile kadın ve işçi sınıfından bir engellinin engellilik tecrübesi, ortak yanlara sahip olsa da pek çok açıdan farklı olacaktır. Bu durum sosyal adalet mücadelesi için bir sorun teşkil ediyor şüphesiz. Çünkü ortaklaşmakta ve ortak mücadele vermekte zorlanıyoruz. Dahası, bir ilişki zemininde mazlum konumunda olan bir kişi, bir diğer ilişki zemininde zalimleşebiliyor. Ancak aynı durum bir imkâna da işaret ediyor. Çok çok küçük bir azınlık dışında, belki gerçekten de %1 dışında, hemen hepimizin maruz kaldığı sosyal adaletsizliklerden kaynaklı yaraları var. Hepimizin içindeki mazlumu ve adaletsizlik yarasını, “herkes için adalet” mücadelesini yükseltmek için çağırmamız, harekete geçirmemiz ve ortak bir zeminde buluşturmamız mümkün. Zor, ama mümkün. Ne güzel bir buluşma olurdu bu!

DAYANIŞMA MI & AYRIŞMA MI? Şule SEPİN İÇLİ

Son on yıldır dilimizden düşüremediğimiz bir düşünce var, o da dayanışma, başka bir adıyla işbirliği. Acaba gerçekten işbirliği yapıyor muyuz? İşbirliği yaparken dayanışıyor muyuz? İşbirliği ve dayanışma düşüncesini özellikle sivil toplum örgütlerinin benimsediği açık. Ancak işbirliği sürecinde, ayrımcı duygularının, hep bana düşüncesinin ve sorgulanması güç olan kalıp yargılarımızın ön planda olduğunu görüyorum.

Bu kaniya da yaşanan örneklerden yola çıkarak varabiliyoruz. 2008-2009 yıllarında Engelliler Konfederasyonu ve bir kadın örgütü, işbirliği içinde, engelli kadınlarla ilgili bir projeyi hayata geçirmeyi denediler. Örgütlenme, iletişim konularını içeren, engelli kadınların gündeme alındığı ve kadın örgütlerinin engelli kadın alanında farkındalıklarının arttırılmaya çalışıldığı bir projeydi. Engelli kadın konusunun bir kadın örgütü tarafından ele alınması çok çok güzel bir düşünceydi, tam anlamıyla işbirliği yapılacak ve birleştirici bir çalışmaydı kuşkusuz. Ortaklık fikri bir kadın örgütünden gelmişti. O zaman Engelli Kadın Derneği olmadığı için Engelliler Konfederasyonu gibi bir üst çatı örgütüyle bir araya gelmenin etkili sonuçlar yaratabileceğini düşünmüştük. Proje Sabancı Vakfı'na yazıldı ve ön elemenden geçtikten sonra birebir görüşmede ben de bulundum ve fikri etkili bir biçimde savunduk.

Proje kabul edildi ve ben de uzman olarak çalışmaya başladım. Eğitim verilecek konuları paylaştık ve konularla ilgili eğitim kiti hazırlamaya başladık. Ben, iletişim ve örgütlenme konusunu aldım. Eğitici olarak iki görme engelli kadın arkadaşın olmasını önerdim. Uzman ve eğitimciler hem konfederasyondan, hem de kurumdan ortak belirlendi böylece. Engelli-engelsiz kadınların bir arada metin hazırlaması ve eğitim vermesi çok iyi bir fikirdi. Hazırladığım metinleri uzman-eğitici kadrosu ve vakıftan temsilci arkadaşlarla bir araya gelerek değerlendirdik.

İşbirliğinin dayanışmadan çok ayrıştırma süreci olduğu kolayca anlaşılıyordu.

DAYANIŞMA MI & AYRIŞMA MI?

Şule SEPİN İÇLİ

Fotoğraf Betimleme: Çimenler üzerinde farklı yaş ve renkte birleşen insan elleri.

Çünkü hazırlanan metinlerle ilgili getirilen eleştirilerin, tamamlayıcı nitelikte olması beklenir. Hazırladığım metin cümle cümle incelendi ve her satırında hatalar bulundu. Görme engelli eğitici arkadaşlar da duruma hiç müdahale etmeden, sessizce izlediler. Bu ortam, özgüvenimi sarsmış olmalı ki eleştirileri itirazsız kabul ettiğimi fark ettim.

Dahası istedikleri düzeltmeleri yapıp gönderdikten sonra, metni inceleme komisyonu kurduklarını ve değiştirmemi istedikleri yerleri parantez içine alarak bana gönderdiklerinde öğrendim. Oysa onların hazırladıkları metinler böyle bir incelemeye tabi tutulmamıştı. Eşitlik ilkesi de böylelikle ihlal edilmişti. İstedikleri düzenlemeleri yeniden gözden geçirdim. Hatta o dönemin konfederasyon başkanı Turhan İçli'ye de gösterdim.

Bununla da kalmayıp eğitici olarak önerdiğim görme engelli kadın arkadaşlara gösterdim. Onlar da metinleri beğendiklerini söylediler. Fakat sessiz kalmayı sürdürdüler. Küçük ayrıntılara takılmamak gerektiğini, yalnızca bana söylüyorlardı.

DAYANIŞMA MI & AYRIŞMA MI? Şule SEPİN İÇLİ

Daha önce eğitim verdiğim grupları, birlikte hazırladığımız eğitim kitlerini anımsıyor, fakat özgüvenimi bir türlü geri getiremiyordum. Aradan on bir yıl geçmesine karşın yazmakta hala zorlanıyorum. Sonunda imzaladığım görev tanımı sözleşmesini feshettiler. Benimle çalışamayacaklarını, verimli olamadığımı söylediler. Başka çalışmalarda da görüşebileceğimizi söylemeyi unutmadılar tabii.

Bu olaydan bir yıl sonra değerlendirme ekibinden bir arkadaşıla karşılaştım. Olayı anlattım. Arkadaş çok şaşırıldı ve kendisine değerlendirme yapmak üzere bir metnin gelmediğini söyledi. Buna hem haksızlığa ve ayrımcılığa uğradığım için çok üzülmüş, hem olan biteni anlamakta zorlandığım için şaşırılmış, hem de haklı çıktığıma sevinmişim. Kendilerinin hazırladığı metni okuma fırsatım oldu. Engelli manifestosundan yapılan alıntılardan ibaretti.

Hala hazırladığım metne baktığımda, olayları yeni yaşıyormuşum gibi anımsarım. Bu olaydan psikolojik olarak öylesine etkilenmişim ki, uzun süre yeni bir işe başlamakta zorlandım. Bir tür “Nasıl yapacağım? Başaramam” düşüncelerinin yansıdığı panik hali vardı. Bu kadar deneyimli olan biri olarak ben bu tür olumsuz duyguları yaşıyorsam, kim bilir daha yolun başında olan insanlar neler yaşarlar?

Böylesi ötekileştirici tavırları olanlar, istedikleri kadar işbirliği yapsınlar ve her konuşmanın başında dayanışmadan söz etsinler, hiç anlamlı değil. Ayrımcılık içeren olayları bu kadar abartılı yaşamak yerine, bu tür insanların notunu verip hayat dersi çıkarmak gerekir. Benim gibi bu kadar takılırsak, yolumuza devam edemeyiz ve yeni işlerde kendimizi gösteremeyiz. Başımıza ayrımcı bir olay geldiğinde, eğer bunun haksız ve ayrımcı bir uygulama olduğuna inanıyorsak, birbirimizle dayanışmalı ve ayrımcılığa “dur” diyebilmek adına mücadele etmeliyiz. Ayrımcılığa maruz kalanları asla yalnız bırakmamalıyız.

Ayrımcı uygulama örneklerinizi paylaşmanız umuduyla.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA AYRIMCILIK

Ayşe SARI, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı

Fotoğraf Betimleme: Gözleri bağlı, elinde bir terazi olan kadın heykeli.

BM Engelli Hakları Sözleşmesinin (EHS) temel felsefesi; engelliliğe yaklaşımda insan hakları modelinin esas alınması ve engelli bireylerin ve onları temsil eden örgütlerin; karar alma süreçlerine dahil edilmesidir. Sözleşmeye taraf olan Devletler; engelli bireylerin ayrımcılığa uğramadan “diğerleri ile eşit temelde” tüm insan haklarından yararlanmasını sağlamayı taahhüt ederler. Maalesef, ülkemizde bununla çelişen mevzuat hükümleri çoktur.

Giriş: BM Engelli Hakları Sözleşmesinin (EHS) temel felsefesi; engelliliğe yaklaşımda insan hakları modelinin esas alınması ve engelli bireylerin ve onları temsil eden örgütlerin; karar alma süreçlerine dahil edilmesidir. Sözleşmeye taraf olan Devletler; engelli bireylerin ayrımcılığa uğramadan “diğerleri ile eşit temelde” tüm insan haklarından yararlanmasını sağlamayı taahhüt ederler. Sözleşmeye rağmen Devletlerin, ayrımcı politikaları sürdürdüğü ve ayrımcılık karşıtı mekanizmaları etkinleştirmedeği görülmektedir.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA AYRIMCILIK

Ayşe SARI, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı

Engellilik tarihine baktığımızda da, engellilerin ve temsilcilerinin olmadığı yerlerde onlar hakkında konuşulduğunu ve onlar dâhil edilmeden, onlar hakkında karar alındığını ve bunun toplumlar tarafından kanıksandığını görüyoruz. Sözleşmenin içerik olarak anlaşılmamış olması; ayrımcılığın sosyal sorun olarak ilk sıralarda olmasına neden olur ki bunun nihai sonucu; hak ihlallerinin artarak sürüyor olmasıdır.

Tanımlar: BM EHS'ye göre "engelliliğe dayalı ayrımcılık"; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hakları ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmeye göre makul düzenlemenin yapılmaması; ayrımcılıktır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık, makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dâhil her türlü ayrımcılığı kapsamaktadır.

BM Engelli Hakları Komitesi 6 No'lu Genel Yorumunda; dört temel ayrımcılık biçimini saptamaktadır. Buna göre; engellilerin farklı kişisel statüleri nedeniyle benzer bir durumdaki diğer kişilere göre yasaklanmış bir gerekçe yüzünden daha kötü muamele gördüklerinde ortaya çıkan; doğrudan ayrımcılık, yasaların, politikaların veya uygulamaların ilk bakışta tarafsız gözükmesi ancak engelli bir birey üzerinde fazlasıyla olumsuz bir etkiye sahip olması anlamına gelen dolaylı ayrımcılık, Sözleşmenin 2. maddesine göre, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemelerin gerçekleştirilmediği durumlarda; makul düzenlemenin reddi ile ayrımcılık ve bir kimsenin onurunu ihlal etme veya korkutucu, düşmanca, küçültücü, aşağılayıcı ya da saldırgan bir ortam yaratma amacı veya etkisi ile engellilik ya da diğer yasaklanmış gerekçelerle ilişkili istenmeyen davranışların oluşturduğu; taciz; temel ayrımcılık biçimlerindedir.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA AYRIMCILIK

Ayşe SARI, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı

Uluslararası hukukta ayrımcılık: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ikiz Sözleşmeler), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı; herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu belgelerde yer alan tüm haklardan ayrımcılığa uğramadan yararlanmasını, Taraf Devletlerin bu hakları güvence altına almalarını ve bu haklara saygı duymaları gerektiğini beyan eder. Diğer yandan; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)111 No'lu Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi; iş veya meslek edinmede veya edinilen iş veya meslekte tabi olunacak muamelede eşitliği yok edici veya bozucu etkisi olan her türlü ayrılık gözetme, ayır tutma veya üstün tutmayı; “ayırım” olarak tarif eder.

BM EHS, eşitlik ve ayrımcılık yasağı başlıklı 5. maddesi; herkesin hukuk önünde eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın herkesin hukuk tarafından eşit korunmaya ve hukuktan eşit yararlanmaya hakkı olduğunu, Taraf Devletlerin engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklayacaklarını ve etkili şekilde korunmasını güvence altına alacaklarını, makul uyumlaştırmanın yapılması için gerekli tüm adımları atacaklarını taahhüt ettiklerini ve engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirlerin bu Sözleşme bakımından ayrımcılık sayılmayacağını ifade eder.

Ulusal hukukta ayrımcılık: İş Kanunu; eşit davranma ilkesi olarak (madde 5); iş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamayacağı hüküm altına alır. Öte yandan Engelliler Hakkında Kanun; doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dâhil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığın yasak olduğunu ifade eder. Kanunda istihdam ve eğitimde ayrımcılık yasağı net bir biçimde yer almasına rağmen, ayrımcı uygulamalar karşısında nasıl ve ne şekilde bir ceza uygulaması olacağına yer verilmemiştir.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA AYRIMCILIK

Ayşe SARI, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı

Fotoğraf Betimleme: Mavi insan figürleri içerisinde pembe renkli olan bir kadın figürü

Bu durum, ayrımcılık suçunun cezasız kalmasına neden olan en önemli etkidir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununa göre; herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir ve engellilik temelinde ayrımcılık yasaktır. Türk Ceza Kanununun, “nefret ve ayrımcılık” başlıklı 122. maddesi; engellilik farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle ayrımcılık yapanların cezalandırılacağına hükmeder. Kanuna göre; kendisine karşı ayrımcılık suçu işlenen bir kişinin, bu suçun nefret saikiyle işlendiğini ispat etmesi gerekir.

Engelliliğe dayalı ayrımcılığa neden olan mevzuat örnekleri: Uluslararası sözleşmelere rağmen, ayrımcılığın yasalarla desteklenmesi ve ayrımcı ifadelerin hala mevzuatımızda yer almaya devam ediyor olması son derece dikkat çekicidir. Komitenin, engelli bireylere karşı ayrımcılık yapan hükümlerin kaldırılması için yasal çerçevenin çizilmesi, ayrıca ayrımcılık karşıtı mevzuatın gözden geçirilerek Sözleşme ile uyumlu hale getirilmesine yönelik tavsiyesine uyarak; tüm mevzuatın gözden geçirilmesi zorunludur. Aşağıda doğrudan ayrımcılığa neden olan mevzuattan örnekler verilmiştir. Bu örnekler; Sözleşmenin 2, 3, 4, 5, 12, 23 ve 27. maddelerinin ihlali olarak değerlendirilmelidir.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA AYRIMCILIK

Ayşe SARI, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı

Hâkimler ve Savcılar Kanunu'na göre; engelli olanlar hakim ya da savcı olamazlar. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Personel Rejiminin Düzenlenmesine Dair KHK'ya göre; akıl hastalığı veya bedensel engeli olanlar sözleşmeli olarak işe alınmazlar. Emniyet Teşkilatı Sağlık Şartları Yönetmeliğine göre; psikiyatrik hastalıklar açısından engel oranı bulunanlar memurluğa atanamazlar. Avukatlar Kanununa göre; avukatlığı sürekli olarak gereği gibi yapmaya engel vücut veya akılcı malul olmak durumunda avukatlık mesleğine kabul edilmezler. Evlat Edinme Yönergesine göre; evlat edinecek kişilerin çocuğun bakımını etkileyecek fiziksel engeli ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösterir rapor sunması gerekiyor. Koruyucu Aile Yönetmeliğinde; koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerin, çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimini etkileyecek ya da çocuğa zarar verecek düzeyde fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösteren rapor sunması gerekiyor.

BM Engelli Hakları Komitesi Türkiye Nihai Gözlem Raporunda; engellilik nedeniyle hukuki ehliyetin verilmemesi, ayrımcı mevzuat ve uygulamalar, engelli bireylerin hâkim, savcı, vali ya da diplomat olarak göreve atanmasını kısıtlayan gerekçesiz hükümler, engelliliğe dayalı ayrımcılık yasağının dolaylı ayrımcılığı kapsamaması, TCK 122. madde uyarınca engelliliğe dayalı ayrımcılığın suç sayılması için nefret saikiyle hareket edildiğine dair kanıt göstermenin şart koşulması, makul düzenlemelerin yapılmaması durumunda mevzuatta etkili yaptırımların öngörülmemesi, engelliliğe dayalı ayrımcılığın yapıldığı vakalarda tazminat dâhil etkili telafi yöntemleri hakkında bilgi kaynaklarının eksik olması, engelli Roman bireyler ya da Kürt kökenli engelli bireyler gibi, etnik gruplara ait engelli bireylere karşı yapılan çoklu ve kesişimsel ayrımcılığa karşı alınan tedbirler ve mevcut durum hakkında bilginin olmaması; Komitenin endişeleri arasında yer almıştır.

ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA AYRIMCILIK

Ayşe SARI, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı

Komite, eşitlik ve ayrımcılık yasağına ilişkin 6 sayılı genel yorumunu (2018) hatırlatarak; engelli bireylere karşı ayrımcılık yapan hükümlerin kaldırılması için yasal çerçevenin oluşturulmasını, ayrımcılık karşıtı mevzuatın gözden geçirilerek Sözleşme ile uyumlu hale getirilmesini, makul düzenlemelerin yaşamın tüm alanlarında uygulanmasını, zihinsel engelliler dâhil engelli bireylerin ihtiyacı olan makul düzenlemelere uyulmaması halinde uygun yaptırımların getirilmesini, engelliliğe dayalı ayrımcılık vakalarının soruşturulmasında nefret saikiyle hareket edildiğine dair kanıt gösterme şartının kaldırılmasını, engelliliğe dayalı ayrımcılık iddialarına yönelik ayrıştırılmış verilerin elde edilmesini ve azınlık gruplarına ait engelliler dâhil engelli tüm bireyler için kapsayıcı eşitlik sağlanması amacıyla; ayrımcılık karşıtı bir politika ve somut tedbirlerin benimsenmesini tavsiye etmiştir.

Ayrımcılık ve hak ihlallerinin bildirilmesi için başvuru mekanizmalarını kurmak ve bu başvuru yolları hakkında toplumu bilgilendirmek, Taraf Devletlerin sorumluluğudur. Ülkemizde, ayrımcılık nedeniyle hak ihlalleri karşısında başvuru yapılacak kurumlardan; Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu ve Anayasa Mahkemesi Kanun ile kurulmuştur. BM Engelli Hakları Sözleşmesi Ek İhtiyari Protokol, hak ihlalleri karşısında engelli bireylerin ve onları temsil eden örgütlerin; Komiteye başvurabileceklerini öngörür. Protokolün yürürlüğe girmesinden bu yana, Aralık 2019'a dek; ülkemizden Komiteye başvuru olmamıştır. Kendi ülkelerinde iç hukuk yollarını tüketip Komiteye başvuru yapan ülkeler arasında Avusturalya ilk sıradadır. Başvuru nedeni olarak ilk sırada, Sözleşmenin 5. maddesine ilişkin (eşitlik ve ayrımcılık yasağı) ihlallerin yer aldığı görülüyor.

LGbTİ+'LARA YÖNELİK AYRIMCILIĞA BİR GİRİŞ DENEMESİ

Remzi ALTUNPOLAT, Kaos GL

Fotoğraf Betimleme: Gökkuşaağı renklerinde boyanmış bir yüzün yakın plan gözleri

LGbTİ+'lara yönelik ayrımcılık, sıklıkla ihmal edilen, es geçilen yahut diğer ayrımcılık biçimlerine göre üzerinde daha az durulan bir mesele olma niteliğini koruyor. LGbTİ+'lara yönelik ayrımcılığın söz konusu zaman diliminde gündemleştirilmesini sağlayan ise, kuşkusuz LGbTİ+ Hareketinin bir toplumsal özne olarak ortaya çıkarak yürüttüğü eşit yurttaşlık ve tanınma mücadelesi oldu.

Türkiye'de son 20-25 yılda daha fazla dile getirilir olmakla birlikte LGbTİ+'lara yönelik ayrımcılık, sıklıkla ihmal edilen, es geçilen yahut diğer ayrımcılık biçimlerine göre üzerinde daha az durulan bir mesele olma niteliğini koruyor. LGbTİ+'lara yönelik ayrımcılığın söz konusu zaman diliminde gündemleştirilmesini sağlayan ise, kuşkusuz LGbTİ+ Hareketinin bir toplumsal özne olarak ortaya çıkarak yürüttüğü eşit yurttaşlık ve tanınma mücadelesi oldu. Bugün en azından demokratik muhalefetin aktörleri farklı düzeylerde LGbTİ+'lara yönelik ayrımcılığı konuşur, tartışır hale geldiler ve LGbTİ+'ların kimi taleplerini söylem düzeyinde sahiplenmiş gözüküyorlar. Ancak bu yönde atılan adımların çok yavaş ve ürkek olduğunu da eklemek gerekiyor. Peki neden?

LGBTİ+'LARA YÖNELİK AYRIMCILIĞA **BİR GİRİŞ DENEMESİ** Remzi ALTUNPOLAT, Kaos GL

Öncelikle LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığı ele alırken tarihsel, kültürel, politik temelleri bulunan bir normlar sistemine (heteronormatif sistem) yaslandığını ve ideolojik bir çerçeveye (heteroseksizm) oturduğunu görmek gerekiyor. Aksi takdirde aileden devlete, dinden hukuka, eğitimden sağlığa, kentsel politikalardan medyaya toplumun hemen tüm yüzeylerinde LGBTİ+'ların yoksayılması, dışlanması ve ötekileştirilmesini kavramak mümkün değildir.

Bu bağlamda LGBTİ+'lerin maruz kaldıkları ayrımcılık biçimleri ve dışlanma pratikleri ile homofobi, bifobi, transfobi gibi önyargı, korku ve nefrete dayalı tutumlar; toplumun heteroseksist ideoloji ve heteronormatif sistem doğrultusunda politik örgütlenişinden bağımsız olarak ele alınamaz. Heteroseksizm, karşı cinsten bireyler arasında ilişki ve pratikleri ifade eden bir cinsel yönelim olan heteroseksüelliği "normal", ve "meşru" yegâne cinsel kimlik olarak gören, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelim ve cinsel kimlikleri inkâr eden yahut hedef alan bir ayrımcılık ideolojisidir.

Heteronormativite ise, sadece kadın ve erkeklerden mürekkep ikili cinsiyet sistemi üzerinde yükselen, heteroseksüelliğin doğal ve toplumsal norm olarak kabulünden hareketle bir toplumdaki bütün bireylerin heteroseksüel olarak varsayıldığı, tüm kavram ve kurumlar ile sosyo-kültürel yapının bu varsayım etrafında şekillendiği, günümüzde ataerkil kapitalizmle içe içe geçmiş bir iktidar biçimi ve normlar sistemidir. Heteronormativite, bir yandan LGBTİ+'ları baskılar ve dışarıda bırakırken diğer yandan bir normlar sistemi olarak, heteroseksüelleri de toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun olarak hizaya sokar ve tahakküm altına alır. Bu bağlamda LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık ile mücadele norm ve normal kavramlarını sorgulamayı, normu ve normalini inşa eden iktidarın işleyiş pratiklerini açık etmeyi gerektirir.

Diğer yandan heteronormativitenin verili toplumsal cinsiyet normlarına uygun hareket eden bireyler açısından bir "imtiyazlar dünyası" olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz.

LGBTİ+'LARA YÖNELİK AYRIMCILIĞA BİR GİRİŞ DENEMESİ Remzi ALTUNPOLAT, Kaos GL

Cinsel kimliğinden ötürü daha çocukluk döneminden başlayarak küfür, hakaret, aşağılayıcı şakalara maruz kalmamak, dışlanmamak endişesiyle bir ömür boyu kimliğini saklamak zorunda kalmamak; evlenmek, evlat edinmek, eşine miras bırakmak, eşin sosyal güvencesinden yararlanmak; öldürülmeye varan fiziksel şiddetin nesnesi haline gelmemek... bütün bunların heteroseksüeller açısından nasıl bir imtiyaz alanına işaret ettiğini yeniden ve yeniden düşünmek elzem. Zira Peggy McIntosh'un dediği gibi; "... herhangi bir kapının önünde özel engeller çıkartılmaması bile yeterince büyük bir imtiyazdır."²

Böylesi bir yaklaşım, LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığın tezahür şekillerini daha geniş bir perspektiften okumayı; sadece doğrudan ayrımcılık biçimlerine odaklanmayıp görünmez kılınmış ayrımcılık biçimleri üzerine düşünsel bir çabayı; LGBTİ+'ları öteki olarak bırakan, tecrit eden ve belirli momentlerde imha etmeye yönelik dışlayıcı-muhafazakâr ayrımcılığın yanısıra LGBTİ+'ları hoşgörü/tolerans ve yüzeysel bir farklılıklara saygı söylemine hapsederek aslında bağımsız varoluşlarını reddeden, özgül taleplerini görmezden gelen içermeci-liberal ayrımcılık biçimlerini dert edinmeyi de beraberinde getirir.³ Nitekim, gerek toplumsal hak mücadelelerini birleştirmenin gerek siyasal mücadele pratikleri arasında hakiki bağlar örebilmenin yolu bu bakış açısının içselleştirilmesinden geçer.

Toplumsal-siyasal mücadeleleri ortaklaştırmaktan bahsederken tam da bugüne, şimdiye bakmak hem küresel ölçekte hem de Türkiye'de siyaset sahnesinde egemen hale gelen otoriter-sağ popülizmin en başta gelen hedeflerinden birinin LGBTİ+'lar olduğunun altını çizmekte fayda var. Rusya'da Putin, ABD'de Trump, Brezilya'da Bolsonaro, Macaristan'da Orban gibi örnekler LGBTİ+ karşıtı politikaları giderek derinleştiriyor. Türkiye'de ise siyasi fitratı itibariyle AKP rejiminin muhafazakâr demokratlıktan otoriter İslam-Türk Sentezi'ne yöneldiği 17 yıllık iktidar serüveninde LGBTİ+'lara hayırhah bakmadığı malûm.

LGBTİ+'LARA YÖNELİK AYRIMCILIĞA **BİR GİRİŞ DENEMESİ** Remzi ALTUNPOLAT, Kaos GL

Muhafazakâr-demokrat görüldüğü, yeni ve sivil anayasa tartışmalarının yürütüldüğü dönemlerde bile LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık, AKP'nin en fazla direnç gösterdiği başlıklardan birisi oldu. 2015'ten başlayarak, özellikle de 15 Temmuz darbe girişimi akabinde ilân edilen OHAL döneminde LGBTİ+'ların kamusal olarak seslerini duyurabilecekleri zeminlerin daraltıldığı bir sürece girildi. Başta İstanbul olmak üzere yüzbinlere yaklaşan Onur Yürüyüşlerine izin verilmemesi, Ankara Valiliği'nce başlatılan ve diğer illere de örnek olan kentte LGBTİ+ adı altında yapılacak kapalı alan etkinlikleri de dahil olmak üzere her türlü etkinliğin yasaklanması, İstanbul Sözleşmesi tartışmalarında da görüleceği üzere LGBTİ+'ları içerdiği gerekçesiyle toplumsal cinsiyet sözcüğüne bile iktidar bloğundan gelen şiddetli itirazlar, yine aynı gerekçeyle toplumsal cinsiyet başlığını taşıyan derslerin üniversitelerin ders programlarından çıkarılması, LGBTİ+ örgütlerinin yetkililerce hedef gösterilmesi LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığın uç noktalara geldiğinin, LGBTİ+'ların düşman kategorisine sokulduğunun göstergesi. Bu noktada demokratik toplumsal muhalefete düşen görev; LGBTİ+'larla dayanışmayı çoğaltmak, LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığı daha yüksek perdeden açık yüreklilikle savunarak tam da yapması gerekeni yani sessizleştirilmeye çalışılan madûn bir öznenin payını muktedirin karşısına dikerek siyaset yapmaktır.

1 LGBTİ+ : Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks ve hegemonik cinsel kimlik konumuna sahip heteroseksüellik dışındaki tüm cinsel yönelimler, kimlikler, oluşlar (asekseüellik, panseksüellik, poliseksüellik, cinsiyetsizlik, akışkan cinsiyetlilik vb.)

2 Peggy McIntosh'dan zikreden Barış Ünlü, "Türklüğün Kısa Tarihi", <https://m.bianet.org/biamag/siyaset/164092-turklugun-kisa-tarihi>

3 Bülent Somay, "Ayrıarak birleştirmek Mümkün müdür?, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (Der: Kenan Çayır & Müge Ayan), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 97-104.

AYIN HABERLERİ

Türkiye Engelliler Konfederasyonu

Ateş Böcekleri Birbirlerini Korumak için Sessiz Bir İletişim İçinde Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women), “Ateş Böcekleri ile Karanlığı Aydınlat” kampanyasıyla, kadınların kamusal alanda kendilerini güvende hissetmedikleri yerleri interaktif harita üzerinde “ateş böceği” ile işaretleyerek birbirlerini uyarmaya çağırdı. Kadınların kendilerini tehlikede hissettiği yerlerde ateş böceğini temsil eden bir ışığın çıktığı uygulamada Türkiye haritasının üzerindeki 'aydınlık' dikkati çekti.

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde başlayan ve 10 Aralık İnsan Hakları Günü'ne kadar süren olan 16 günlük aktivizm kampanyasının çağrısına uyan binlerce kadın, Türkiye'de kendilerini güvensiz hissettikleri yerleri ateş böcekleriyle aydınlattı. Haritaya bakıldığında başta İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere Türkiye'nin hemen hemen her yerinin 'güvensiz' olarak işaretlendiği görüldü.

Fotoğraf Betimleme: Sarı ışıkları takip eden bir kadın karikatürü.

Şilili Kadınların Marşı Dünyada Gündem Oldu

Hükümet karşıtı protestoların sürdüğü Şili'de feminist grupların 'Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü' nedeniyle hazırladığı performans tüm dünyaya yayıldı. Fransa, İspanya, Kolombiya, Almanya ve Türkiye'de kadınlar sokaklarda danslı protesto gösterileri gerçekleştirdi.

AYIN HABERLERİ

Türkiye Engelliler Konfederasyonu

Engelliler Konfederasyonu'nun kamuoyuna duyurusu

Mevzuatı güncelleme çalışmalarına STK'lar da katılmalı

Bilindiği gibi Türkiye, Engelli Hakları Sözleşmesi'ne dayanarak Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesine Ülke Raporu'nu sunmuş; buna karşılık Engelliler Konfederasyonu da bir "gölge rapor" hazırlamıştı. Türkiye'nin resmî raporu bu yılın mart ayında Birleşmiş Milletler'de özel oturumda ele alınarak müzakere edildi. Bu oturumda Konfederasyonumuz, Ülke Raporu'na ilişkin eleştiri, değerlendirme ve önerilerini sundu. Sonuç olarak Komitenin Türkiye'ye ilişkin nihai gözlemleri 9 Nisan 2019 tarihinde yayımlandı; önemli tespitler yapılarak tavsiye kararları ortaya konuldu. Hükümete, engellilere ilişkin iç mevzuatımızı en kısa sürede, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesinin Nihai Gözlem Raporundaki tavsiye kararları doğrultusunda Engelli Hakları Sözleşmesi ile uyumlu hale getirmesi için çağrıda bulunuyoruz: Yeni mevzuat çalışmaları, başta Konfederasyonumuz olmak üzere sivil toplum temsilcilerinin de içinde bulunduğu bir çalışma grubu tarafından Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının eşgüdümünde gerçekleştirilmelidir.

Evde bakım ve muhtaçlık aylıkları için yasa değişikliği yapılmalı

Bilindiği gibi 2013 yılından bu yana gerek 2828 sayılı yasaya göre ödenen bakım ücretinde, gerekse 2022 sayılı yasaya göre ödenen muhtaçlık aylığında, engellinin hane içinde fert başına düşen geliri kriter olarak kullanılıyor. Bu durum, engelli gelir sahibi değilken gelir sahibiymiş gibi bir algı yaratıyor ve engelli bireyi daha çok ailesine bağımlı hale getiriyor. Yanı sıra pek çok muhtaç engellinin bu hakları elde edememesi sonucunu yaratıyor. Anımsanacağı üzere konu 2016 yılında TBMM'nin gündemine gelmiş ve o zamanki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu kriterin kaldırılması için bir yasa tasarısı sunmuştu. Ancak, Maliye Bakanlığının itirazı nedeniyle anılan kriter sadece yaşlı eşler için ortadan kaldırılmış, engellilerin talebi reddedilmişti. Uzun süreden beri engelliler bu konunun TBMM gündemine taşınması için talepte bulunuyor.

AYIN HABERLERİ

Türkiye Engelliler Konfederasyonu

Bu bağlamda Konfederasyonumuz 2019 yılı mart ayında Hükümete ve TBMM'ye yönelik bir farkındalık kampanyası başlattı; change.org'da sürdürülen imza kampanyasına 78.066 kişi destek verdi. Toplanan imzalar 18 Eylül 2019 tarihinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk'a teslim edildi.TBMM, bu yasama döneminde muhtaçlık aylığı ve evde bakım ücretinin ödenmesi için aile içinde fert başına düşen gelir kriteri yerine engellinin kendi gelirinin esas alınması yönündeki yasa değişikliğini gerçekleştirmelidir.

İşsiz engelliler yıl bitmeden atama bekliyor

Bilindiği gibi 2012 yılında başlayan EKPS uygulamasından sonra kamu personeli olarak istihdam edilen engelli sayısında, önceki yıllara göre önemli bir artış olmuş; EKPS'nin olmadığı 2002 ile 2012 arasındaki 10 yılda 20.829 engelli istihdam edilmişken 2012'den sonraki 6 yıl içerisinde 31.197 engelli kamu personeli istihdamı gerçekleştirildi. 2016 yılında yapılan EKPS sonuçlarına göre 2016, 2017, 2018 yıllarında toplam 8.530 kişi kamu personeli olarak istihdam edildi. 2019 yılı içerisinde, yılın tamamlanmasına üç buçuk ay kaldığı halde herhangi bir atama söz konusu olmadı.

İşsiz engelliler bu yılın Aralık ayı bitmeden bir atama beklentisi

içerisindedirler.Bakan Selçuk, geçtiğimiz haftalarda Plan ve Bütçe Komisyonunda yaptığı konuşmada şartlı olarak Aralık ayında atama yapılabileceğini ima etti. Bu imânın gerçeğe dönüştürülmesini, 2019 yılı bitmeden anlamlı sayıda bir atamanın yapılmasını istiyoruz.

Engelli işçiler erken değil olağan emeklilik hakkını istiyor

Taşeron işçi olarak çalışan ve 696 sayılı KHK'nın. 127. maddesiyle sürekli işçi kadrolarına alınan engellilerin erken emeklilik hakkının erken emeklilik zorunluluğuna dönüştürülmesi nedeniyle pek çok engellinin erken emekliliğe zorlandığı biliniyor.

AYIN HABERLERİ

Türkiye Engelliler Konfederasyonu

Oysa engelliler için erken emeklilik hakkı, seçimlik bir hak olup erken emeklilik zorunluluğu değildir. Bu gerçeği kabul eden bir önceki Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Jülide Sarıeroğlu bir genelge yayınlayarak zorunlu erken emekliliğe sevk edilen engelli işçilerin emeklilik işlemlerinin durdurulmasını istemiş, 696 Sayılı KHK’da değişiklik yapılarak sorunun kökten çözüleceğine söz vermişti. Ancak, Bakanlıktan ayrıldığı için bu sözünü yerine getiremedi.Yeni yasama döneminde 696 sayılı KHK’da engellilere de erken değil olağan emeklilik hakkının kullanılması yönünde bir değişiklik yapılmalıdır.

“Engelli Bireyler Özelinde Yargı Kararları Işığında Ayrımcılık” paneli gerçekleştirildi.

Ankara Barosu Engelli Hakları Merkezi ile Hukuk Fakülteleri İle İletişim ve İşbirliği Kurulu’nun ortaklaşa düzenlediği “Engelli Bireyler Özelinde Yargı Kararları Işığında Ayrımcılık” konulu panel, 1 Aralık 2019 tarihinde ABEM’de gerçekleştirildi.

Panelin açılış konuşmalarını Ankara Barosu Hukuk Fakülteleri İle İletişim ve İşbirliği Kurulu Başkanı Av. Kemal Cihan yaptı. Programın sunumunu Engelli Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı Av. Elifcan Tanılkan, merkezin faaliyetleri konusunda Engelli Hakları Merkezi Başkan Vekili Av. Eda Toktay katılımcıları bilgilendirdi. Ankara Barosu Yönetim Kurulu üyesi Av. Burcu Mine Gargın merkezin amacını dile getiren konuşma yaptı. Engelli Hakları Merkezi Başkanı Av. Merve Bayram’ın moderatörlüğünü yaptığı panele Ankara Üniversitesi Hukuk Felsefesi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Gülriz Uygur, Engelliler Konfederasyonu Başkanı Av. Turhan İçli, Sağlık Hizmetleri Sendikası Engelliler Komisyonu Başkanı Ayşe Sarı konuşmacı olarak katıldı. Panelde ayrımcılık, ayrımcılık türleri ve engelliler özelinde yapılan ayrımcılıklar yargı kararları ışığında incelendi. Programın kapanışını Engelli Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı Av. Gözde Nur Oğuz yaptı. Ankara Barosu Yönetim Kurulu üyesi Av. Burcu Mine Gargın konuşmacılara plaketlerini takdim etti.